

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LIV. ÉVFOLYAM
3. SZÁM

BUDAPEST, 1941.
MÁRCIUS

A magyar világnézet kialakítása a líceumi magyar nyelv és irodalom tanítása útján.

— Első közlemény. —

A líceumi Tantervben és Utasításban megtaláljuk az utolsó 10—15 esztendő elméleti és gyakorlati pedagógiájának eredményeit. A tanítási és nevelési munka úttörői örömmel láthatják, hogy terveik, kívánságaik megvalósultak. Vessünk itt egy rövid pillantást a tanítóképzés azon munkásainak a névsorára, akik a magyar nyelvi és irodalmi oktatás tökéletesítésén dolgoztak. Munkáik Orsz. Egyesületünk folyóiratában, a Magyar Tanítóképző-ben jelentek meg, s legnagyobb részük tanítóképző-intézeti tanári szakértekezleteken is megvitatásra került. *Gyurjács* András: „A irodalom tanítása szellemtörténeti megvilágításban” (1933. 7—8. sz.), *Mandola* Aladár dr.: „Az irodalomtörténet tanításának módszere a tanítóképző-intézetben” (1933. 3. sz.); „Adalékok az irodalomtörténet tanításának módszeréhez” (1933. 7—8. sz.); „Még egy szó az irodalom tanításának módszeréhez” (1934. 5. sz.), *Németh* Sándor: „Az irodalom tanítása a tanítóképzőben” (1934. 3. sz.), *Nagy* Ferenc: „A poétika tanításának módszere a tanítóképzőben” (1934. 5. sz.), *Medgyesi* Marida: „Magyar fogalmazástanítás és dolgozatírás a tanítóképző-intézetben” (1932. 7—8. sz.); „A magyar nyelvtan tanításának módja a tanítóképzőben” (1934. 5. sz.), *Somos* Lajos: „A magyar nyelvi képzés reformjához” (1934. 9. sz.); „A stílus fejlesztése” (1937. 2. sz.), *Ihász* Ferenc: „Nemzeti nyelvünk védelme középfokú iskoláinkban, kiváltképen a tanítóképzőkben (1935. 4. sz.), *Radnai* Oszkár: „Nyelvi helyességre való nevelés” (1937. 10. sz.). A magyar nyelvszakos tanárok 1936. nyarán rendezett szakértekezlete különösen sok gyakorlati gondolatot vetett fel. A szakértekezletről beszámolt *Somos* Lajos: „A magyar nyelvszakos tanárok nyári tanfolyama” (1936. 7. sz.) és *Kardován* Jenő: „A magyar nyelvszakos tanárok nyári szakértekezlete” (1937. 4. sz.). A tanfolyamon elhangzott javaslatok alapján keletkezett *Cziráki* József cikke: „A magyar nyelv és irodalom ügye tanítóképzésünkben” (1937. 5. sz.). — Ezekhez a cikkekhez kapcsolódik *Padányi-Frank* Antal: „Nevelői gondolatok a magyar nyelv és irodalom tanításában” című előadása (1935.), mely a szerzőnek „A nevelés módszere” című könyvében (149—163. lap) is megjelent, s a széleskörű kérdés három részletével foglalkozik: 1. az egyes nevelési

elvek, tanítási módszerek, tanítói és tanári lelkületek milyen hatással voltak a tanulókra; 2. bizonyos olvasmányok miféle hatást fejtettek ki; 3. a magyar írásbeli dolgozatokban található megnyilatkozások mennyi nevelői lehetőséget rejtenek magukban.

Magyar világnézetre való nevelésről természetesen ezekben a tanulmányokban is esett szó. Az 1925-ös tanítóképzői Tanterv és Utasítás azt mondja erre vonatkozólag: „Az irodalom a nemzeti szellem kifejezője... Az irodalomtörténet a nemzeti szellem fejlődésének képét nyújtva nemzeti műveltséget ad s a nemzeti öntudatot fejleszti... A tanárnak ápolnia kell a magyar nemzet szeretetét.” A nemzeti szellemnek a legutóbbi évtizedben történt hatalmas megerősödése, mely napjainkban is tart még és szinte állandóan fokozódik, parancsoló erővel követeli meg, hogy a magyar nyelv és irodalom tanítását teljes mértékben a magyar világnézet kialakításának szolgálatába állítsuk. Vezető pedagógusaink mindnyájan egyetértenek abban, hogy a nemzetnevelést kell egész oktatási rendszerünk középpontjába állítanunk. *Padányi-Frank Antal* a „Tanítóképzés a nemzetnevelés szolgálatában”¹ című előadásában hangoztatta, hogy a nemzet szükségleteihez igazodó tanítóképzés legfontosabb feladata: az egységes nemzeti gondolkodás, érzés és akarat megerősítése. *Kiss József*, a nyíregyházi áll. tanítóképző-intézet 1939—40-i Évkönyvében megjelent „A magyar sorskérdések és a magyar nevelés” című iránymutató tanulmányának befejező részében olvassuk: „*Nemzetnevelést akarunk!* A mai helyzetünkben nincs más szükségesebb és fontosabb feladatunk, mint a nemzetnevelés.” A nemzetnevelés célja: „Az erőstestű magyar, az erőshitű magyar. A nemzet értékeit megbecsülő magyar...” *Kiss József* utal arra is, hogy „az iskolák tantervei már a nemzetnevelés szellemében készültek és készülnek. Ahol nincs meg e gondolatból kiinduló Tanterv, ott a tanárok, tanítók, nevelők lelki-sége adja meg a nemzetnevelést.”

Alljunk meg egy pillanatra ezen a ponton! *Vitéz Besseney Lajos* tanulságosan mutatja be,² hogyan alakult-módosult a középiskolák célkitűzésének szelleme a legutóbbi 50—55 esztendőben. Az 1883-i XXX. tc. szabályozta a középiskolák életét, a tanárképzést és az ezzel összefüggő kérdéseket. E törvény 1. §-ának 2. bekezdése szerint: „A gymnasiumnak és reáliskolának az a feladata, hogy az ifjúságot magasabb, általánosabb műveltséghez juttassa és a felsőbb, tudományos képzésre előkészítse”, amely meghatározásból tehát hangsúlyozottan csendül ki a kettős cél, egyik: az általános műveltség, másik: az egyetemre előkészítés. Ez a célkitűzés valóban egészen szintelen, nemzetközi, kozmopolita, amiben nincs felemlítve a „nemzeti” egy árva betűskével sem. Nem lehet ezen csodálkozni, hiszen Európa akkor már, vagyis a múlt század utolsó évtizedeiben, nyakig

¹ Elhangzott a Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének XXIII./1933. rendes közgyűlésén. Nyomtatásban megj. a szerző „A nevelés módszere” c. könyvében (74—81. lap).

² „Középiskolai nevelésünk célkitűzése.” Írta: vitéz Besseney Lajos. (Prot. Tanügyi Szemle, 1940. aug. sz.)

benne úszott a túlzott liberalizmus áradatában, ami ellensége volt minden céltudatos nemzeti és faji megnyilatkozásnak, ellenben az országok életműködését a nemzetköziség generál szószáival árasztotta el. Trianon után öt esztendővel, 1924-ben, a XI. tc. lényegesen megváltoztatta az 1883:XXX. törvénycikkben foglaltakat. A háború utáni idők szellemét kifejező törvénycikk 1. §-ának 2. bekezdése így hangzik: „A középiskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye.” Tíz esztendő múlva az 1934. XI. tc. ezen a célkitűzésen is változtatott. Az 1924: XI. tc. „hazafias szellemű” általános műveltséghez kívánta juttatni a tanulókat, az 1934: XI. tc. „a magyar nemzeti művelődés szellemének” megfelelő általános műveltséget akarja elsajátíttatni a növendékekkel. Az e törvényen felépülő Tanterv (kiadta a VKM. 109.646—1938. IX. sz. rendeletével) igyekszik meghatározni azt a „magyar nemzeti műveltséget”, amelynek szolgálatára odaállítja a magyar középiskolát. A cél megvalósítása végett „a tanítás középpontjában is a legtágabb értelemben vett nemzeti tárgyak állanak”. Láthatjuk tehát, hogy fokozatosan haladunk a nemzeti gondolat felé, megnövekedett a nemzeti tárgyak jelentősége s köztük is első helyre a magyar nyelv és irodalom került. A tanítóképző-intézetek Tantervének, Utasításának és Vizsgálati Szabályzatának bírálatával *Padányi-Frank* Antal foglalkozott 1936-ban.³ Legfontosabb hibák szerinte: a Tanterv és Utasítás nem eléggé egységes, nem eléggé nemzeti. Nem gondoskodik eléggé a magyar nép, a magyar gyermek megismertetéséről és a néppel való bánásmódról.

A polgári fiúiskolák számára 1927-ben kiadott Tanterv és Utasításokban az irodalmi műveltségre vonatkozólag ezt olvassuk: „Az irodalmi termékekben rejlő értelmi, érzelmi és erkölcsi értékek a növendékek lelkét hathatósan gazdagítják, egyúttal a legalkalmasabb eszközök arra, hogy a növendékeket beléneveljék a nemzet lelki közösségébe és a magyar közlélek folytonosságát és áthagyományozását biztosítsák.” Megvan tehát benne a nemzeti szempont, a polgári iskolai tanárság mégis a Tanterv módosítását sürgeti, többek között a nemzetnevelési részt akarván még erőteljesebben kiépíteni.

Az iparostanonciskolák Tanterve 1924-ből való s megjelölése szerint a magyar nyelv tanításának célja a hazafias érzés felkeltése és táplálása. „Nemzetünk nagyjait főképp az ő alkotómunkájukban ismertessük meg, mit műveltek a művelődés, mit a nemzet megerősítése érdekében” — olvassuk az Utasítás 78. lapján. A magyar nyelv tanítása útján: „A tanuló megismeri, hogy a múltban is volt a nemzet ilyen szomorú helyzetben, hogy másban nem bízhatunk, mint a magunk szellemi és fizikai erejében és munkaképességében... Tudat-

³ Új tanterv és utasítás, új vizsgálati szabályzat, új rendtartás. (Magyar Tanítónképző, 1936. 9. sz., megj. még a szerzőnek „A nevelés módszere” c. könyve 92—103. lapján.)

tára jut annak, hogy a magyar ember rendelkezik azokkal az erkölcsi, szellemi és fizikai erőkkel, amelyek hatalma alá hajtják a föld termékeit s amelyekkel nemcsak anyagi, de a magasabb szellemi szükségleteit is kielégítheti." (Utasítás, 80. lap.) — Az 1925-ben kiadott népiskolai Tantervet és Utasítást, s az 1932-ben kiadott részletes Utasítást *Padányi-Frank* Antal szerint egységes világnézet jellemzi, s a nemzeti öntudatra való nevelés is kidomborodik benne. — Még örvendetesebb a legújabb fejlődés, mely az 1930-as évek végén és 1940-ben jelentkezik. Az önálló mezőgazdasági irányú továbbképző népiskola egyik főcélja, hogy a földművesnép gyermekeit a magyar föld szeretetére nevelje s a nemzeti életközösségbe bevezesse." (A Tantervet és Utasítások-at a VKM. 109.388/1938. IX. sz. rendelete adta ki.

A gimnáziumi Részletes Utasítások 12. lapján olvassuk, hogy „az olvasmány a magyarszellemeű lélekformálás szolgálatában áll”. Fontos a népi közösségtudat állandó növelése, a falu és város közötti távolság megszűnése. Elítéli azokat az irodalmi műveket, melyek a magyar parasztot olcsó humor szemüvegén át mutatják be (14—15. lap). A kereskedelmi középiskola és kereskedelmi leányközépiskola számára kiadott Tanításterv ezeket mondja a Részletes Útmutatásokban a magyar nyelv és irodalomról: „Az anyanyelvi és irodalmi oktatás igyekszik a rendelkezésre álló eszközökkel a növendékek magyar jellemét és öntudatát megalapozni és fejleszteni” (87. lap). „A magyar öntudat és a gazdasági hivatástudat kialakításának két hatalmas eszköze tárgyunkban: a magyar nyelv és irodalom” (89. lap).⁴

A gépipari középiskola, a vegyipari középiskola és az ipari leányközépiskola számára készült Tanításterv és Általános Útmutatások a magyar nyelv és irodalom tanításának céljául a hivatástudatot is megjelöli (8. lap). Az általános Utasítások elején mondja: „Az általános műveltség főeleme és egyben a vallásosságon fölépülő nevelésnek a gerince: a magyar nemzetismeret. Ennek szolgálatában különösen a nemzeti tárgyak állanak, nevezetesen a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem, de a többi tárgyat is átszövik közműveltségi, nemzeti vonatkozások” (89. lap). — A háztartási-gazdasági szaktanfolyam és az egyéves háztartási-gazdasági továbbképző tanfolyam Tanításterve azt írja, hogy az irodalmi olvasmányok egyik célja a nemzeti öntudat megerősítése (9. lap).

A líceumi Tanterv és Utasítások-ból, valamint a nyelvmesternőképző iskola számára kiadott Tantervből és Utasítások-ból még erőteljesebben csendül ki a nemzeti gondolat fontossága. A Részletes Utasítások elején, a magyar nyelv és irodalom tanításának célmegjelölésénél olvassuk: „Minden magyar iskola végső célja a tanulóknak értékes magyar emberekké való nevelése. Ebben a munkában tekintélyes rész háramlik a magyar nyelv és irodalom oktatására. A nemzeti irodalom ugyanis az érzelmi és akaratú ösztönzések, az esz-

⁴ Lásd még ezzel kapcsolatban: Házy Albert: „A magyarságtudomány a kereskedelmi iskola új Tantervében”.

ményi törekvések és személyes példák sokaságát közvetíti és így sugalmazó hatása a lélek minden rétegét eléri. Másfelől ez a tárgy a növendéket legjobban kiemeli önmagából és leginkább kapcsolja bele a nemzeti művelődésbe, a nemzet szellemi életébe. Az irodalom maga ennek a szellemi életnek tárgyias, maradandó, mindenki számára könnyen hozzáférhető kifejeződése; örzi a nemzeti jellemet, magában foglalja a nemzeti közösség életének nagy céljait és hatóerőit; minden rend, minden társadalmi osztály és minden időszak felett áll egyetemes jelentőségében. — Mindebben rengeteg nevelői feladat és lehetőség rejlik és a magyar nyelv tanításának legfőbb célja, hogy ezeket a legteltesebben kiaknázza és megvalósítsa."

Nagyon sok értékes gondolatot találunk a gimnáziumok és leánygimnáziumok Tantervéhez kiadott Általános Utasításokban, melynek a nevelés és oktatás általános alapelveire nézve a líceumok munkájában is irányadó és megfelelő fejezeteit módszeres értekezleteken sorozatos megbeszélés tárgyává tettük. A „Nemzetnevelés” c. hetedik fejezet (36—84. lap) különösen jelentős a mi szempontunkból.

Az irodalomnak a nemzetnevelésben való jelentőségét és fontosságát az iskolánkülső népművelés munkásai is hangoztatják. A mostanában rendezett népfőiskolai tanfolyamokon irodalmunk legfontosabb műveinek a bemutatásával is megpróbálkoztak.⁵ *Czakó István* és *Marjay Frigyes*: „Az olasz irodalom szabadidőmozgalma” című művéből tudjuk, hogy az olasz népművelési könyvtárakban a szépirodalom van legelső sorban képviselve, s az új nemzedék nevelésének legfőbb célja a nemzeti öntudatra való ébresztés.

Iskoláink célkitűzései, iskolánkülső népművelésünk munkatervei tehát ékes bizonyosságai annak, hogy az irodalomra a magyar világnézet kialakítása szempontjából milyen nagy feladat vár. Érdemes ezzel kapcsolatban néhány újabb írónk véleményét is meghallgatnunk. *Gárdonyi* egyik szimbolikus írásában elmondja, hogy a politikus, a katona, a gazdatiszt és a fazekas azon vitatkoznak, hogy ki üljön a bakra és ki hajtsa a lovakat. Mindegyik a saját munkáját tartja legfontosabbnak. Végül is a politikus ül a bakra, s az ő kezébe kerül a gyepelő is, meg az ostor is. Már éppen indulni akarnak, amikor előkerül valaki, aki addig nem avatkozott bele se a vitatkozásba, se a dulakodásba: az író. Most se szól semmit, hanem egyik kezébe lámpást fog, a másikkal megragadja a ló kantárát s vezeti sáron-vizenkátyun át... *Móricz Zsigmond* a jövő szempontjából is értékeli az irodalmat. Egyik előadásában azt hangoztatta, hogy az író egy nappal előbb látja meg az igazságot. *Zilahy Lajos* a Kiszalud-Társaság Arany János-émlékvacsoráján, 1940. okt. 22-én elmondott serlegbeszédében⁶ a francia nép sorsával kapcsolatban mutatott rá arra, hogy

⁵ Lásd erről: Szemző Kálmán: „A magyar népfőiskola” (1940.) és Benda Kálmán két beszámolóját a tatai népfőiskoláról. Magyar Lélek: „Az első tatai népfőiskola” (1940. márc. sz.), Magyar Szemle: „A tatai népfőiskola” (1940. ápr. sz.).

⁶ L. Zilahy Lajos: „Arany János és a magyar sorskérdés”. (Budapesti Szemle, 1940. nov. szám.)

„egy nép, amelynek irodalma sem tudja megfogalmazni sorskérdéseit, megérdemli a bukást...” Veres Péter: „Mit ér az ember, ha magyar?” c. munkája, az irodalomról így nyilatkozik:

„Amikor mint kultúremlerek eszmélkedni kezdtünk, amikor embervoltunk és magyarvultunk kezd megvilágosodni előttünk, mindig a magyar írók, a magyar költők a legmegbízhatóbb kalauzaink... S ha van valamelyes magyar szellem és magyar ízlés, ha népünk és értelmiségünk legjobbjai magyar szellemet, magyar gondolkodást, magyar öntudatot tanulhattak és tanulnak, hát elsősorban nem a politikusainktól, hanem író-gondolkodóinktól és költőinktől tanulhatták. Hosszú évszázadok alatt, függetlenségünk elvesztése óta csak két öntudatos alkotórétege volt a magyarságnak, az írók és a parasztok.” S még vigasztalóbb, mondja ugyanő, hogy nemcsak a múlt adott nekünk igazi írókban nagy magyarokat, hanem ma is jönnek egymásután, úgyhogy még el sem tudunk igazodni köztük, hogy kiből mi lesz, de azt már látjuk, hogy mindegyikből valaki lesz a magyar életben... „Valami készül a magyar földön. Soha nem volt még itt egyszerre ennyi öntudatos és talpig magyar tehetség. A nemzetek ébredése először az irodalomban jelentkezik. Így volt ez a reformációnál, így volt a Kazinczy-korszakban, így volt 48-ban és Adyék korában, de ilyen felvonulást még soha nem mutatott a magyarság. Nagy dolgok érlelődnek itt, népünk ma még mélyen alszik, de újjászületés előtt áll, a megkiáltók: az írók, költők, már itt vannak.” A zsellériújból lett kiváló költő, *Illyés Gyula* mondja: „Bizonyos vagyok benne, ha az orvostudomány valami ok miatt egyszer csődbe jutna, az emberek a gyógyítást is az írótól követelnék s árulást kiáltanának, ha azok illetéktelennek mondanák magukat a feladatra.”

Az a körülmény, hogy a magyar irodalom ennyire döntő módon szól bele a nemzet életébe és sorsába, kötelességünké teszi, hogy iskolai munkánkban a magyar szellemű és magyar célú tudományos kutatások legújabb eredményeit is felhasználjuk. A Trianon utáni korszak tanulságai másfél évtizedig érték lelkünkben, s az utóbbi években megindult a nemes gyümölcs szüretelése, sőt a kiforrás idején is túl vagyunk már. Erőink számbavétele megindult, fajtánk értékeinek, hibáinak leltározó munkája több területen elkészült már. Tudjuk már: mi volt a magyar, mi a magyar most, s ezek alapján következtethetünk: mivé lehet a jövőben? A tudósok nagy serege foglalkozik azzal a még mindig rejtelmesnek látszó kérdéssel: mi is voltaképpen a magyar lelkiség? Abban mindenki egyetért, hogy a magyar irodalom alkotásaiban nyomon követhetjük az igazi magyar lélek kialakulását, változásait, s azokat a sajátosságait is, melyek ezer év óta változatlanul élnek bennünk. A magyar világnézet kialakításának legbiztosabb útja a magyar irodalom hegycsúcsain át vezet! Hasznosítanunk kell tehát tanításunkban a legmagyarabb céllal végzett tudományos kutatások eredményeit. Lássuk az erre vonatkozó legfontosabb műveket:

1. *Prohászka* Lajos: „A vándor és a bujdosó”. Erről a könyvről Szekfü Gyula írt értékes bírálatot (Magyar Szemle, 1938. 4. sz.). Megállapítja, hogy Prohászka kizárólag az újkori, nemesi fejlődés árnyoldalait vette, csak az ú. n. magaskultúrát vizsgálta, mint az egész magyarság jellemzőit, s ezeket az árnyoldalakat is csak néhány nagy szellem átmeneti elkeseredésén torzítva ismerte meg. Szekfü elmondja, hogyan lehet ezen a téren eredményes vizsgálódást végezni. A magyar ember-típust csak végtelen sok adatból lehet összeállítani, s ennél a munkánál elengedhetetlen a történeti és népi élettel foglalkozó tudományok együttműködése. Ennek eredménye a:

2. *Mi a magyar?* c. könyv. Szerkesztette Szekfü Gyula, 1939. Magyar Szemle Társaság kiadása. Ez a könyv a magyar önismeret valóságos bibliája. Ehhez a könyvhöz kapcsolódik *Trócsányi* György két tanulmánya: 1. „A magyar nemzeti karakter” (Társadalomtudomány, 1940. 3. sz.) és 2. „Nemzeti önismeretre törekvés” (Társadalomtudomány, 1940. 4. sz.), ebben a „Mi a magyar?” c. könyvet bírálja, és fontos kiegészítéseket, új szempontokat is ad.

3. *Halasy-Nagy* József: „Magyar önismeret”. Szent István intelmeitől Kossuth Lajosig tartalmazza a magyar nagyok önismeretre vonatkozó megnyilatkozásait. Népszerűbb formában: „Magyar hivatás”. (Egyet. Nyomda népkönyvtári kiadása.)

4. *Veres* Péter: „Mit ér az ember, ha magyar?” (Magyar Élet kiadása, 1940.) Negyvenkét levél a magyarságról, a magyar vezetőknek készülő ifjúság számára.

5. *Joó* Tibor: „Magyar nemzeteszme” (filozófiai fejtegetések, de a tanításban kitűnően használhatók).

6. *Csekegy* István: „Magyar nemzetfogalom” (jogi fejtegetések, de szintén közérdekűek).

7. *Karácsony* Sándor: „A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja”. (Pedagógiai gondolatok a magyar lélekről.)

8. *Makkai* Sándor két műve: „A magyar nevelés” és különösen a „Tudománnyal és fegyverrel”.

9. *Németh* László: „Magyarság és Európa”, továbbá összegyűjtött négykötetes tanulmányai: „A minőség forradalma”.

10. *Gyórfy* István: „A néphagyomány és a nemzeti művelődés”.

11. *Illyés* Gyula két tanulmánykötete: „Magyarok” és a „Lélek és kenyér”, továbbá „Ki a magyar?” (Mefhosz kiad. és Nemzeti kvttár 3. sz.)

12. *Kornis* Gyula: „A magyar művelődés eszményei” c. nagy műve, melyet a liceumi Részletes Utasítások is megemlítenek a 118. lapon. — Ugyancsak *Kornis* Gyula írta „Az irodalmi műveltség értéke” c. pompás tanulmányt (Budapesti Szemle, 1940. ápr. szám). Új, hatalmas kötete, „A magyar politika hősei”, mostanában jelent meg és szintén kitűnő szolgálatot tesz a magyar világnézetre való nevelésben.

13. *Sik* Sándor: „A magyar irodalom lelke”. (Magyar Kultúra, 1936. febr. 20. sz.)

14. Fontos tanulmány még Cs. *Szabó* Lászlóé (Nyugat, 1938. 3. sz.), melyben a magyar ember arcképét rajzolja meg az olaszok számára, s tudatában van tárgyá nehézségének.

Magyar világnézet kialakítása a célunk! Mi a magyar világnézet? Hallgassuk meg erre vonatkozólag *Bencs* Zoltán fejtegetéseit! Magyar világnézet az az állásfoglalás, amelyet a magyar élet kérdéseivel szemben minden magyar ember elfoglal. — A magyar világnézet csak

az ezeréves nemzeti eszmény és az ezzel egybeforrott faji öntudaton épülhet fel, szinte vallásos mélységgel hinnünk kell küldetésünkben. Az ezeréves nemzeti eszme azt jelenti, hogy a magyarságnak, mint virágzó, szabad, erős és nemes népnek, a Duna mentében Árpád birodalmát fenn kell tartania. Ezen a földön meg kell maradnia, ami abból hiányzik, azt vissza kell szereznie és az ezeréves határok között független, öncélú, szabadállamot kell alkotnia. Ebben az államban a magyarságnak mind a maga, mind a többi szabad nép javára ápolnia és fejlesztenie kell azokat az értékes faji és nemzeti sajátosságokat, melyek az emberiség szellemi közösségében, a művelődés, haladás és fejlődés történetében biztosítják méltó helyét s amelyek a népeknek és fajoknak e nemes versenyében a magyarnak tiszteletet, becsülést és szeretetet szereznek. A faji öntudat annak átérzése és meggyőződéssé tétele, hogy az emberiségnek csak úgy tehet a magyarság igazán szolgálatot, ha minél inkább ragaszkodik nemzeti eszméjéhez, ha minél inkább, minél teljesebben, minél sajátosabban magyar marad.

Mi a magyar világnézet kialakításának legelső feladata?

I. A nemzeti önismeretre, hibáink, erényeink alapos megismerésére való nevelés.

Mit ad az irodalom ennek a nagy célnak az elérésére?

Sik Sándor írja említett tanulmányában: „Nemzeti önismeretünk legfontosabb, legnélkülözhetetlenebb forrása a magyar irodalom. Ekesszóló és megvesztegethetetlen tanító. A nagy írók, akik teljesebben, mélyebben, a hús és vér elevenségével élték át magyarságukat és koruk magyar problémáit, sajtó igazsággal, megdöbbenő komolysággal tárják elénk a magyar sorsot, a magyarság történelmi helyzetét, tragikumát, nemzeti hivatását.” *Halasy-Nagy József* azt mondja „Magyar önismeret” című könyve bevezetésében: „Kik vagyunk és mit akarunk? — ez a tárgya az önismeretnek... Csak kiváltságos szellemek lehetnek olyan erősek, hogy képesek a maguk megismerésére és egyúttal az önismeret elviselésére. Nagy veszedelmek idején születik ez meg bennünk, amikor egész egzisztenciánk kockán forog: s rádöbbenünk arra az élethelyzetre, melyben vagyunk, s amelytől életünk vagy halálunk függ. Ilyenkor látjuk tisztán önmagunkat és a célt, amely felé haladnunk kell, ha e veszélyeztetett helyzetből ki akarunk jutni egy másba: jobba és kívánatosabba. Mert ilyenkor önismeret nélkül cselekvésünk hebehurgya kapkodássá válik, s a kétségbeesés vergődésévé, amelyben nincsen értelem.” — *Kornis Gyula* „Az irodalmi műveltség értéke” című kiváló tanulmányában szép lapokat szentel az irodalom nemzeti elemeinek. Rámutat arra, hogy az irodalom érezteti meg az élőkkel ahhoz a történeti sors-egészhez való tartozásukat, amelyet nemzetnek nevezünk. A nagy költők-írók műveiben s életében pillantjuk meg, mi a magyarság történeti hivatása, mit teljesítettünk eddig azokból a feladatokból, melyeket magyar hivatásunk s emberi mivoltunk tőlünk megkövetelnek. A magyar irodalmi alkotásokból ismerik meg egymást felváltó nemzedékek, milyen a magyar lélek? hogyan fejlődött? mik voltak örömei és fájdalmai? vágyai és törekvései? hogyan hatott vissza sor-

sára, a történeti válságokra? mik voltak az egyes korokban eszményei? milyen tulajdonságai tartották fenn a magyart, mint nemzetet és országot? Az irodalmi műveltség a nemzeti önismeret iskolája. Itt ismerjük meg a magyar lélek tündöklő jótulajdonságait, de nemzeti fejlődését akadályozó hibáit is, melyeket végzetes történeti sorsa, a sokszázados török-német elnyomás fejlesztett ki benne.

Makkai Sándor „Tudománnyal és fegyverrel” című nemzetnevelési tervében sokat beszél a nemzeti műveltségről, melyet a nemzetnevelés tartalmaként kell megalkotnunk. A nemzetnevelés tartalmának csakis valódi magyar műveltségnek szabad lennie s kizárólagos és elszánt törekvésünk éppen az, hogy kultúránk soha többé ne lehessen idegen vagy nemzetközi minták pusztá átvétele, másolata, hanem a magyar természetből és szellemből fakadó s azt életető műveltség. Ezért kell hirdetnünk nemzetnevelési tervünk tartalmi alapigazságául azt a tételt, hogy a magyar műveltség értelme a magyar önismeret, természetesen nem különszakított és elzárkózott jelentésében, hanem a világ és az emberi élet nagy összefüggésében. — Nem érdektelen az sem, mit mond két kiváló pedagógusunk a magyar irodalom tanításának új problémáiról. *Bakos József* dr. „Az irodalomtanítás esztétikai szempontjai” (Egyet. Nyomda kiad., 1937.) című munkája hangoztatja, hogy a mai magyar irodalomban az értékskála elején a nagy magyar sorshordozók, a magyar magány filozófikus szomorú poétái, a lelki gátlások fájdalmas teremtoi, a magyar finitizmus örök bujdosói, a magyar végzet ihlettjei, a magyar sors útmutató vatesei vannak. Ma a magyar sorshordozók szava, ihletté szózata éget és bűnbánattal tölt el minden jövőt óhajtó és a magyar jövőtől mégis féltő egyént. Komoly purgatórium minden alkotásuk és céltudatosan valahogyan ezt a purgatóriumot keressük ma bennük. Így egy értékelési síkra kerülnek az elégetett Hittel és Ady sokat támadott hazafiúi versei, próféciai. Ez az értékelési szempont jó nevelői eszköz is, a mellett a költői alkotások létrejöttének is magyarázó szempontjává válhat. De egyúttal nemzeti feladat is ez. A nagy magyar sorshordozók problémáit tudatosítani kell a magyar jövő építése érdekében is. A magyar sorshordozók alkotásainak tükrében a magyar problémák egységes, egészséges értékelését is tisztábban szemlélhetjük. A magyar kultúra, a magyar művészet, a magyar etika, a magyar világnézet igazi letéteményesei ők. Alkotásaik a magyar értékek világában örökké időtállóak...” — *Fábián István* mondja „A magyar óra” című mostanában megjelent tanulmányában, hogy a nemzeti gondolat ébrentartására és fejlesztésére legalkalmasabb tárgy a magyar nyelv és irodalom. Ennek a tárgynak középiskolai tanítása nemzeti sajátosságainknak: a magyar léleknek, ember- és világszemléletnek a nagy alkotásokban, írói egyéniségekben, az irodalom történeti folyamatában tükröződő képét akarja megismertetni és megszerettetni.

Bognár Gyula.

⁷ Bencs Zoltán: *Magyar Világnézet* (Nemzeti Könyvtár, 1. sz.).

A német akadémiai tanítóképzés.

— Kilencedik, befejező közlemény —

A német tanítóképzés tanulságai. — A külföld tanügyének tanulmányozása nemcsak az általános tájékozódás céljából fontos, hanem azért is, hogy belőle tanulságokat merítsünk. Egy ország iskolareformja a belső szükségletek hatására jön létre és a sajátos, országonként változó viszonyok figyelembevételével alakul ki. De ahogy nincs abszolút értelemben vett nemzeti függetlenség, úgy nem lehet oktatásügyi téren sem teljes elkülönülés. Egyik ország nevelésügye hat a másikra. A hasonló okokból támadt külföldi törekvések indokoltabbá teszik a hazai reformot és megvalósulásához is számos gondolatot adnak.

Ezek előrebocsátásával megkíséreljük a német birodalmi tanítóképzés nyújtotta tanulságokat levonni és a mi alakulóban lévő akadémiai tanítóképzésünk számára értékesíteni. Igaz, a német tanítóképzés még nem bontakozott ki teljesen, az ítéletalkotáshoz szükséges tisztánlátást is megnehezíti az állam átalakulása folytán beállott gazdasági helyzet és a közbejött háború, az eredmények felméréséhez is hiányzik még az évtizedek igazoló gyakorlata. Hogy ezek ellenére mégis vállalkozunk a tanulságok levonására, azt azért tesszük, mert az elgondolásban is sok olyan elvet találunk, amely nem téveszthet célt, és a megvalósult eredmények közt is vannak olyanok, amelyek megszívlelésre méltók.

A tanulságokat 2 csoportra oszthatjuk. Az elsöben a líceumra, mint a tanítóképző-akadémia előiskolájára, a második csoportban pedig magára a tanítóképző-akadémiára vonatkozó tanulságokat tárgyaljuk.

I. A líceumra vonatkozó tanulságok. — 1. A népközpontú tanítóképzésről szóló 1938:XIV. t.-c. 11. §-a úgy intézkedik, hogy a tanítóképző-akadémia I. évfolyamára 25, esetleg 30 olyan ifjú vehető fel, aki a líceumot legalább jó eredménnyel végezte el és a felvételi (alkalmassági) vizsgálatot sikerrel kiállotta. A rendelkezés üdvös voltához szó nem férhet. A jó tanítót lelki minősége határozza meg és épen ezért az erre a pályára lépőket gondos kiválogatásnak kell alávetni. De mi történik akkor, ha kevés lesz azoknak a száma, akik a felvételi követelményeknek meg tudnak felelni, vagy ha kevesen jelentkeznek a tanítói pályára? Ez a kérdés az eddigi tapasztalatok alapján önként felvetődik. Csökkentsük a felvételi követelményeket, vagy elégedjünk meg a kislétszámú akadémiai évfolyamokkal? Mindkettő veszélyes. Az előbbi megoldás a tanítói rend minőségi süllyedéséhez, az utóbbi tanítóihiányhoz vezet. Hogy mindkettőt elkerülhessük, idejében gondoskodni kell, hogy a líceumot olyan ifjak keressék fel és pedig nagy számmal, akik előrelátólag meg fognak felelni az akadémia felvételi követelményeinek. Az eddigénél nagyobb arányú segélyezéssel (főleg ingyeness, vagy mérsékelt díjú bentlakással), ösztöndíjakkal meg kellene nyitni a

liceumokat az alacsonyabb néprétegek gyermekei, a szegénysorsú, de feltétlenül tehetséges, jellemes, lelkileg gazdag ifjak előtt, akiket csak az anyagiak akadályoznak meg a magasabb műveltség megszerzésében. Ez teljes mértékben összhangzásban lenne kormányzatunknak a kiválogatással, a tehetségesek térfoglalásával kapcsolatban hirdetett elveivel. Megnyitná a művelődés útját az őserőtől duzzadó falusi ifjak előtt, akik eddig is nagy nyereségei voltak a tanítói rendnek és kiszorítanak a kötöttlétszámú liceumi osztályokból azokat a gyengébb fajsúlyú elemeket, akiket a „könnyebb érettségi” szerzésnek reménye csalt oda.

2. Sok tehetséges ifjút nyerhetne a liceum az elemi népiskolában. Éppen azért helyes lenne azok előtt az ifjak előtt is megnyitni a liceumokat, akik a népiskola 8. osztályát elvégezték és tehetségükről, arravalóságukról tanúbizonyságot tettek. Különösen a tanítói pálya szempontjából lenne üdvös ezeknek a felvétele, mert azokat az osztályokat (5—8), amelyekben majdan tanítaniok kellene, közvetlen tapasztalatból ismerik. Igaz, így a liceumok I. osztályainak tanuló-serege heterogénebb lenne. Baj azonban nem származna belőle, mert azt a tudásbeli különbözetet, amely a 4 középiskolai és a 8 elemi osztályt végzettek között van, ezek a tehetséges és erősakarátú tanulók pótolni tudnák. A tanulók műveltségének minőségi különbözősége sem okozna újabb gondot, mert, amint azt az Utasítások mondják, „az első esztendőben a liceum legfőbb feladata a tanulók alapismereteinek egyöntetűvé tétele”.

3. A liceum gyakorlatiasságához, vagyis az életre való neveléshez az irányelveket a népiskolánál és a polgári iskolánál kell keresni. Ebből a szempontból a liceum e kettőnek munkáját fejleszti tovább. Ahogyan a népiskola elemi fokon, a polgári iskola magasabb fokon készít elő a gyakorlati életre, úgy készít elő a liceum is, csak még magasabb fokon. Ismereti anyagát a népi életbe kell beleágyazni. És pedig a mai népi életbe, vagyis tanításába több jelenidejűséget kell belevinni. Nem szabad továbbá megelégednünk azzal sem, hogy az ismereteknek az élettel való kapcsolatára csak rámutatunk, mert a liceumi tanulók fejletlen értelme nem képes az utalások mögött az életet meglátni és felfogni. Magát az életet kell tehát tanítani, ami azonban csak akkor fog sikerülni, ha az ismereteknek az illető tudományágtól meghatározott tantárgyszerűségét feloldjuk az eleven és lüktető életben.

4. Az életszerű tanítás szempontja felveti a módszer kérdését. A liceum tanítási módszere sem lehet más, mint a továbbépített népiskoláé, amely szerint a tanítás az életből indul ki, a felmerült problémákat a tanulók élénk közreműködése mellett okokat kutatva, okozati összefüggéseket megláttatva, törvényeket levonva megfejtí és azután újra az élethez tér vissza. Ez a tanítási mód nem ismeretlen a tanítóképző-intézeti tanárság előtt, hiszen középiskolai viszonylatban ő alkotta meg és alkalmazta a tanítóképző-intézetben abból az elvből kiindulólág, hogy „a tanítóképző hatványozott népiskola”.

5. Az életre való nevelés szempontjából fontosnak tartjuk, hogy a liceumi tanulók óralátogatásai alkalmával, a lehetőséghez képest, a középiskolákban is tegyenek rendszeres megfigyeléseket. Ebből mint leendő szülőknek lesz hasznuk, mert ismerve ez iskolák munkáját, öntudatosabban tudják majd irányítani gyermekeik művelődését. De a leendő tanítókra nézve is üdvös azoknak az iskoláknak a behatóbb ismerete, amelyekben tanítványaik a népiskolát elhagyva folytatják tanulmányaikat. Segítségükre lehetnek majd azoknak a nehézségeknek leküzdésében, melyekkel a középiskolába átlépő népiskolai tanulóknak, önhibájukon kívül, meg kell birkózniaik.

6. Az óralátogatások eredményessé tétele érdekében szükséges, hogy a megfigyeléseket tantervileg biztosított órákon egy tanár személyesen vezesse, irányítsa, a tanulságokat a tanulók közreműködésével levonja és a kitűzött célnak megfelelően értékesítse.¹¹⁸

7. Több szempontból kívánatos lenne, ha a IV. osztályos liceumi tanulók a legfőbbekre kiterjedő előkészítése után jónéhányszor tanítanak a gyakorló-iskolában. Ezek a próbálkozások közelebb vinnék a pályaválasztás előtt álló ifjút, leányt a tanítói munka mibenlétének megismeréséhez és alkalmat adnának nekik lelki tulajdonságaiknak a tanítói pálya szempontjából való felülvizsgálására. Ilyen próbatanítások nyomán tartott önvizsgálat elősegítené a tudatos pályaválasztást. Az akadémiára lépő jelölteknek szemléleti alapot, értékes élményeket adnának az elméleti pedagógia megértéséhez. De nem lennének minden haszon nélkül a más pályára lépő ifjak számára sem, mert tiszteletet, megbecsülést ébresztenének a nehéz munkát végző tanító iránt.

8. A beszéd- és közlőképeség egyik legfontosabb tulajdonsága a jó tanítónak. Méltán kívánható meg tehát az akadémiákra jelentkezőktől. Fejlesztése, miután hosszabb időt kíván, a liceumra vár. Ha nem fordítunk is reá külön órát, mint a németek, az ilyen irányú nevelést fokozottabb mértékben fel kellene kolni. Magyar nyelv, hanem minden tárgy körében gondot kell reá fordítani.

II. Az akadémiára vonatkozó tanulságok. —

1. Fontos kérdés, hogy a tanítói pályára lépőket milyen szempontok szerint válogassuk ki. Egyoldalúan járnánk el, ha csak az értelmi képességeket vennők figyelembe. Az, sem volna helyes, ha a kiválogatásnál csupán az olyan jegyek alapján döntenénk, mint aminők a zenei hallás, a kézügyesség, a beszédképeség, a testi épség. Fontosak ezek is, de fontosabbak a jellembeli, az érületi vonások és a személyiség egyéb jegyei, valamint a tanítói lelkület tipikusabb vonásai, mint a gyermekekkel való bánnitadás, a nevelői tapintat, vezetőképeség, szuggesztív erő, pedagógiai szeretet, alakító szándék, értékgazdagság. stb. A felvételnak, az értelmi képességek s „alkalmassági” jegyek mellett elsősorban ezek alapján kell történnie. Ki-

¹¹⁸ V. ö. Molnár O.: *A liceumi hospitálás* c. és Jelitiné Lajos M.: *A liceumi tanulók óralátogatásai* c. cikkével. Magyar Tanítóképző 1940. LIII. évf. 130—138. l., valamint a 47. sz. alatt i. c. 332. l.

puhatolásukra a liceumi 4 év alatt tanúsított magatartás, az óralátogatások és azokat követő beszámolók, a fentebb említett próbatanítások nyujtanának alkalmat. Különösen értékes adatokat szolgáltathatnak a gyakorlóiskolai tanítók, akik előtt a próbatanítások lezajlanának. Tudjuk, hogy kialakult személyiséget hiába keresnénk egy érettségizett ifjúnál. De mivel ezek az előbb említett tulajdonságok túlnyomó többségben a természettől adottak, alapjaikban fel kell lelni őket a liceumot végzett ifjagnál. Mert, ha nem találhatók meg, belénevelésükkel hiába kísérleteznénk a 2 éves akadémian. Ott már csak tudatosításról, továbbfejlesztésről, finomításról lehet szó.

2. Tanítóképzésünk új intézménye miniszterünknek a képviselőházban tett nyilatkozata szerint épen úgy, mint a jogakadémia, vagy gazdasági akadémia, főiskola lesz. Ezt a jelleget mindjárt kezdetben biztosítanunk kell, és azokat a feltételeket, amelyeket a szervezet, tartalom, módszer, felszerelés, valamint a tanárok tudományos felkészültsége tekintetében kíván, a lehetőséghez képest meg kell adnunk. A főiskolai jelleg teljes kidomborításáról természetesen szó sem lehet. Annak nagyon sok akadályja van.

3. A népiskolai tanítóképzésről szóló törvény az egységes nevelési szellem és annak biztosítása érdekében, hogy a liceum valóban előiskolája legyen az akadémianak, a tanítóképző-akadémiát, a liceumot és a gyakorlóiskolát egy igazgató vezetésére bízva. Hogy ez minél tökéletesebb lehessen, szükségesnek mutatkozik az irodai, az adminisztratív teendők, a pénz- és anyagkezelés, a köztartási, gazdasági, kertészeti ügyek, stb. végzésére titkári (gondnoki) állást szervezni. Az igazgató csak az irányítást tartaná a kezében. Ideje és lelke így felszabadulna a szellemi vezetés számára, egész energiámenyiségét az egységes nevelési szellem kialakítására, a kedvező nevelési és tanítási feltételek teremtésére fordíthatná. Több órában és lehetőleg minden osztályban tanítva közvetlen érintkezésből megismerhetné az ifjúságot, és koncentráltabb figyelemmel kísérhetné a tanári testület munkáját. A személyileg is felelős titkárok alkalmazásával az ifjú tanárok visszaadhatók tulajdonképeni hivatásuknak, amelyet eddig szinte mellékesen gyakoroltak. A titkári intézmény különben sem lenne új dolog, mert majdnem minden hazai főiskolán megtalálható. A főiskolai jellegnek mintegy tartozéka.

4. A felső oktatás sajátossága a félévi, szemeszteri beosztás. Ezt nemcsak a külsőség, hanem kétségtelen előnyei miatt kell követnünk. Ilyen előny pl., hogy a heti egyórás tárgyakat egy félévben heti 2 órában lehetne tárgyalni. (Iskolaszervezetten.) Lesz aztán olyan tárgy is, amelyre egy félévben heti 1 órát fordítani elegendő. (A népiskolai tantárgyak módszertana.) Nagy előnye a féléves beosztásnak az is, hogy azok a pedagógiai tárgyak, amelyek a gyakorlati kiképzés szempontjából szükségesek, sűrített heti óraszám-ban az első félévben taníthatók.

5. A számonkérés módja az óránkénti feleltetés helyett a félév-vegi kollokváltatás legyen. Természetesen minden alkalommal elegendő időt hagyva a komoly elkészülésre. E rendszer mellett a merő

külsőségeken kívül több előny szól. Ilyen pl., hogy a tanítási óra meghosszabbodik; az ifjakat rászoktathatjuk, hogy a szekundától való félelem helyett a kötelességtudás parancsoló lelkiismeretere hallgassanak; a jelöltek egységben, összefüggésben látják az ismereteket; csak lényegét tanulnak, stb. A tisztán receptív munka elkerülése és az önálló munkálkodásra való ránevelés végett azonban feltétlenül szükséges, hogy a hallgatók az akadémiai tanulmányok végén készítenő pedagógiai tárgyú dolgozatokon (1938:XIV. t.-c. 5. §. 3.) kívül, részben ezek elkészítésének megkönnyítése céljából, félévenként egy-egy terjedelmesebb házi dolgozatot készítsenek.

6. A felsőfokú oktatást bizonyosfokú szabadság jellemzi. Itt természetesen nem lehet egyetemi értelemben vett szabadságra gondolni. Ilyet sem a tanárnak, sem a hallgatónak nem adhat a tanítóképző-akadémia. A tanítói munka speciális, amelyre csakis pontosan körülhatárolt tartalommal lehet ránevelni. Bizonyosfokú szabadság biztosítását azonban a tanár részére a tanítási anyag kezelésében feltétlenül szükségesnek tartunk. Tanítói lelkületet nem annyira a tantárgy, a tanítási anyag alakít ki, mint inkább a tanárnak az a személyes hatása, melyet tantárgyán keresztül hallgatóira gyakorol. Ezt a lélekkiráradást, a tanár és hallgató közti lelki áramlást nem szabad az órára az elvégzés szigorú kötelezettsége mellett mennyiségileg is pontosan előírt tanítási anyaggal megakasztani. Mert ilyen esetben az anyag-elvégzés szándéka háttérbe szorítja a lelket igazán formáló hatások szabad érvényrejutását, vagyis lesz tanítás az anyagátadás értelmében, de nem lesz azon belül nevelés is. Ilyen megfontolásból helyes lenne, ha az akadémiák az elvégzendő anyagból csupán kerettervet kapnának az általános és az egyes tantárgyakban elérendő cél pontos megjelölésével, a részletek feldolgozását a tanárookra bíznák.

7. Ez a kíváncsi magá után vonja az akadémiákon a tankönyvek mellőzését. Egyetlen főiskolán sem tanítanak ma már tankönyvek alapján. A kötelezően előírt tankönyvek meggátolják a tanárt abban, hogy tárgyának szabad alakítója lehessen. És szinte megölik benne a kutatási kedvet, mert a jelöltek abban a hitben, hogy nekik csak a tankönyv tartalmát kell ismerniök, alig jegyeznek még valamit abból, amit azon kívül hallanak. A tankönyvből való tanulás a mindenképen elkerülendő tankönyvtudást eredményezi, amelyre jellemző, hogy készen kapják a jelöltek minden megfigyelés, tapasztalás, önálló tevékenykedés, kutatógátás, eredeti források, szakirodalom olvasása nélkül.

8. Az anyaghalmaz megtanítása helyett elmélyedőbb és aktívabb tudást kell adni, nevelői gondolkodásra, s általában önállóbb gondolkodásra kell nevelni. Ezt az előadásokkal kapcsolatban szervezett és velük párhuzamosan haladó szemináriumi gyakorlatokkal lehetne biztosítani. Amit a tanár az órán akadémiai színvonalon, tudományosan fejteget, azt a gyakorlatokon a hallgatók aktív közreműködésével minden vonatkozásban megmunkálná, elmélyítené, életükre, hivatásuk területére alkalmazhatóvá tenné. A hallgatók a rendelkezésükre

álló források, irodalom ismeretével, és annak olvasása nyomán támadt problémákkal, a kérdésre vonatkozó tapasztalatok összegyűjtésével, a kísérletek elvégzésével (pl. gyermektanulmány), vagyis elkészülve mennének ezekre az órákra. Ez az elkészülés biztosítaná, hogy a szemináriumi gyakorlatokon valóban munkaközösség alakulna ki, mert mindenki érdemlegesen hozzá tudna a kérdéshez szólni. A gyakorlatoknak az egyetemi szemináriumoktól eltérően nem tudósképzés lenne a céljuk, hanem az ismeretek elmélyítése, az élő tudás kifejlesztése. E mellett alkalmat nyujtanának az ifjaknak a kutatással járó öröm átélésére, ránevelnék őket az önálló munkára, úgyhogy tanító korukban is a kész tudás átvétele helyett annak öntevékenységük útján történő kialakítására törekednének. Tételek kitzése, esetleg külön előadók kijelölése felesleges lenne, mert a gyakorlatokon mindig azok a kérdések kerülnének bővebb, részletesebb megvilágításra, amelyekről a tanár a gyakorlatokat közvetlenül megelőző előadásokon szólt. Nagy értékűek lennének ezek a gyakorlatok a nevelés szempontjából is, mert a munkaközösség nyomán kialakult közvetlenség sok nevelői mozzanat kiaknázására nyujtana alkalmat.

9. Az ilyen tanítás, amely a tankönyv-, jegyzettudásnak üzen hadat, természetesen csak akkor lesz sikeres, ha az akadémiaéknak gazdag könyv- és folyóirattárak lesz és bennük az alapvető művek több példányban állnak a hallgatóság rendelkezésére. Ajánlatos lenne a könyvtárak mellett olvasótermekről is gondoskodni.

10. Az akadémia tartalmát, tantervét nem messzemenő megfontolásból, vélekedésekből kell levezetni, hanem a népiskolai tanító tényleges feladatait elemezve kell felépíteni. Ebből a szempontból nem lehet közömbös annak ismerete, hogy a néptanítónak a szorosan vett iskolai feladaton és nevelésen kívül miféle kötelezettségei vannak még. A népiskolai tanítóképzésről szóló törvény indokolásában foglaltak és dr. *Hóman* Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter kijelentése szerint¹¹⁹ az új tanítónak tehetségkiválasztónak, faluvezetőnek és népművelőnek is kell lennie. Ebből következik, hogy a tanítóképző-akadémiaéknak e feladatok sikeres elvégzésére is képesíteniök kell a leendő tanítót.

11. Hogy a tanító a reá várakozó feladatoknak megfelelhessen, sok nemes tulajdonsággal kell bírnia. Közülök jónéhányról, az egyéni természetben gyökerezőkről, már az akadémiai tanulmány megkezdése előtt kell a jelöltnek számot adnia. De melyek azok az általános tulajdonságok, amelyek a tanítói pálya szempontjából szintén döntő fontosságúak, de kifejlesztésüket, megerősítésüket a 2 éves akadémiai tanulmányoktól várjuk? Ezek, úgy gondolom, a tántoríthatatlan világszemlélet, az öntudatos magyarság, a lényeglátás, az életismeret, a szociális lelkület. Ezért nem hiányozhat az akadémia tantervéből a hit- és erkölcsstan, a magyarságismeret, a bevezetés a filozófiába, a táj- és népkutatás.

a) A hit- és erkölcsstan legfőbb feladata az akadémian a világ-

¹¹⁹ X. Egyetemes Tanítógyűlés. 1940. nov. 16-án.

nézet formálása, erősítése, a hallgatók vallásos gondozása, a népiskolai hit- és erkölcsstan módszertanának ismertetése, és ahol kántorképzési tanfolyam van, az ezzel kapcsolatos tudnivalók nyújtása.¹²⁰

b) A nemzeti gondolat, a vallásos mellett, a második alapja világnézetünknek. Ennek a gondolatnak és érzésnek az ápolását a múltban is szent kötelességének tartotta a tanítói rend. Mégis, ha a mai magyar életet figyeljük, írja *Padányi-Frank A.*, azt látjuk, hogy népünk nemzeti öntudata nem eléggé fejlett. Ennek sok oka van, de egyik, még pedig nagy oka, kétségtelenül az, hogy a múltban beletemetkezve a humanizmus gondolatvilágába nem jutottunk el önmagunk, értékünk, életünk megismeréséhez. A nemzeti érzés tartalmi megalapozása tekintetében nem tettünk eleget. A tanítóképzés terén sem. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy bennünket, vagy elődeinket mulasztás terhel. Mindent elkövettünk és elkövettek a régiak is, a képzőintézeti tárgyakon belül és azokon kívül, hogy növendékeink öntudatos hazafiak legyenek, de, amint látjuk, ez nem mutatkozott elégségesnek. Nem volt elegendő, mert nem vezetett teljes és igazán mély magyarságismerethez. Pedig az öntudatosság az önismeretből fakad. Épen azért szükségesnek látszik az akadémia tantervébe *magyarságismeret* címen olyan „tantárgyat” felvenni, amely megismertetné a leendő tanítóval, hogy „mi a magyar”. Mi volt a magyar a múltban, mi a magyar most és mivé akarjuk tenni a jövőben. A magyarságismeret címén összefoglalt ismeretek közt tehát lennének történelmiak is. Ezekkel mintegy összefoglalnánk, betetőznénk a hallgatók eddigi történelmi tanulmányait. Feltárnánk előttük, mik voltunk a múltban, kik és mik az értékeink, mit tettünk az emberiségért, miféle hatást gyakoroltunk egyes téren más népekre, mi a tanulság multunkból, stb. Nem szabad azonban túlzásba mennünk a történelemmel. A magyarságismeretnek többet kell adnia a mult ismereténél. „A historizmus, írja *Halasy-Nagy J.*, meddővé tesz”.¹²¹ Tovább kell mennünk egy lépéssel, ha azt akarjuk, hogy az új tanító magyarságismerete teljes, magyarsága öntudatos legyen. Jelenidejűségét kell belevinnünk tanításunkba. Fel kell tárnunk hallgatóink előtt, hacsak lényegre terjedően, a mai magyarság mivoltát is és pedig a maga totalitásában. Így felölelné a magyarságismeret irodalmi, művelődési, társadalmi, jogi, faji, karakterológiai, művészeti, stb. kérdéseket.¹²² Ha kell, nyúljunk vissza a kérdések tárgyalásánál a történelembe, de ugyanakkor ne feledkezzünk meg akaratindítást adni a jövő megmunkálásához.

A tanítósnak ezen az úton történő öntudatos magyarságra nevelése tekintetében nem lehet akadály az az egyébként kétségtelen

¹²⁰ V. ö. *Padányi-Frank A.: A tanítóképző-akadémia tartalma. Magyar Tanítóképző. 1938. LI. évf. 406—407. 1.*

¹²¹ *Halasy-Nagy J.: Ember és világ. Budapest, 1940. 94. 1.*

¹²² Az ismeretek összeállításához megbízható irodalom áll már rendelkezésünkre.

tény, hogy ezek az ismeretek nem alkotnak összefüggő „tantárgyat”. Itt életismertetésről van szó, s az életet nem lehet mindenáron skatulyába szorítani. Ha pedig addig várunk, amíg e kérdések összefüggő „tantárggyá” sűrűsödnek, féltő, hogy az élet elzajlik felettünk, s mi lemaradunk. Tanításuk sem probléma. Az ismereteket rokonságuk alapján csoportokra lehet osztani, és a csoportokat egymásutáni félévekben, vagy akár egy félévben is más-más, a képesítésénél fogva hozzá legjobban értő tanár taníthatja.

c) A tanítói munkában nagy szerepet tölt be a válogatás. De ez csak akkor lesz sikeres, ha a tanító filozófiailag iskolázott, ha érzeke van a nagy kérdések iránt, ha a dolgokat magasabb összefüggésben látja, ha kritikai megkülönböztetést tud tenni a lényeges és járulékos között, vagyis ha meg tudja ragadni a dolgok velejét. Különböztet elvész a részletekben, tudálékossá válik, tudása legjobb esetben lexikális lesz, munkája pedig eredménytelen kapkodás. Azért kell az akadémiaikon a *bölcsélet alapkérdéseivel* foglalkozni. De szükség van a filozófiára azért is, mert a neveléstudomány sok szállal kapcsolódik hozzá.

d) Kétségtelen, hogy az új tanítónak áthatva kell lennie a népi gondolattól. Olyan lelkiülettől kell rendelkeznie, amely nemzetünk fenntartó elemének, a népek, életének, környező világának és a népért való munkálkodásra kész és képes teszi. Az ilyen lelkiület kiformalása érdekében az akadémia minden tárgyát a népre irányulás tendenciája kell, hogy áthassa. De ez még nem elég. Feltétlenül szükség van arra, hogy a leendő tanítót szoros kapcsolatba hozzuk a néppel, hogy a vele való közvetlen érintkezés folytán megismerhesse. Hogy lássa életét, annak különböző megnyilatkozásait, kérdéseit, szükségleteit, küzdelmét a környező világgal. Mert ne feledjük, hogy igazán szeretni csak azt tudjuk, amit ismerünk, és szívvel-lélekkel dolgozni csak azért tudunk, akit szeretünk.

A tájjal és a rajta lejátszódó népi élettel való komoly foglalkozás nemcsak kívánatos lelki tulajdonságokat fejleszt a tanítóban. Magukat az ismereteket sem nélkülözheti. Altaluk kapnak szemléleti alátámasztást a magyarságismereti kérdések. Hiányukban a tanító nemzetnevelő munkája illuzórius, mert nemzetnevelővé annak a konkrét népek és gyermekeinek nevelésén, tanításán keresztül válik, amely munkahelyén él. S ha ezt nem ismeri, feladatait nem a mutatkozó szükségletekhez kapcsolja, a maga helyén nem tett eleget nemzetnevelő hivatásának. A „honi”, „szülőföldi” ismeretek nélkül nem lehet a tanító igazán faluvezető, népművelő sem. Tanítványait sem tudja éleire nevelni, mert nem hívhatjuk életnevelésnek az olyat, amelyből hiányzik a konkrét élet. De nem kis értéke lesz a *táj- és népkutatással* való foglalkozásnak abból a szempontból sem, hogy a komoly falukutatók számát a tanítósággal növeljük, és hogy a tanítóságban felébresztve a kutatási örömet és vágyat, megmentjük a legnagyobb ellenségétől, az elparlagiasodástól. Ha minden tanítóból nem is sikerül tudományosan felkészült és önállóan dolgozni tudó falukutatót képezni, annyit azonban elérünk, hogy valameny-

nyinek szíve-lelke fogékonyvá válik környezete népi és természeti élete iránt, szeretni fogja azt, erejéhez képest cselekedni fog érte, és nem fog tőle elszakadni soha.

A tanítóképző-akadémiák elhelyezése abból a szempontból, hogy környezetük tudományos kutató-intézetévé fejlesszük, szerencsésnek mondható. A népi élet közvetlen közelségükben zajlik le, felkutatására félnapos, költégmentes kirándulások szervezhetők. Egyedül talán csak a fővárosi akadémiák vannak távol a falvaktól, de ezektől nem is annyira a falvak, mint inkább a nagyváros tanítóinak képzését várjuk.

12. Hogy a tanító valóban faluvezető lehessen, ahhoz szükséges, hogy a gazdasági kérdésekkel is tisztában legyen. Ha ezen a téren nem is tudunk kész gazdákat képezni, annyit azonban el kell érünk, hogy a tanítónak átfogó tekintete legyen, tudjon gazdaságilag gondolkodni, tudjon a szűkebb körben látó falusi népek tanácsot adni és tudja a gazdaságtant a népiskolában jó eredménnyel tanítani. A tanító gazdasági tudása nem lehet könyvtudás, hanem a gyakorlatból, a tapasztalásból levont. A tanítónőnek inkább háztartási ismeretekre van szüksége, azért őt inkább ezekben a kérdésekben kell otthonossá tenni.

13. A jelek szerint az új tanítóra a népművelés terén az eddiginél nagyobb feladatok várnak. Ebből következik, hogy erre a munkára jobban kell őt előkészítenünk, mint ahogyan eddig tettük. Bár egyik-másik intézet, egyéni kezdeményezésre, a múltban is igazán szép eredményt ért el. Általában azonban keveset tettünk, tantervi óra hiányában keveset is tehetünk annak érdekében, hogy növendékeinket rendszeresen, elmélet és gyakorlat útján bevezessük a népművelésbe. Ezt most pótolni kell. Sikeres azonban csak akkor lehet munkánk, ha az akadémia kezébe kerül az intézet székhelye és környéke népművelésének irányítása. A *bevezetés a népművelésbe* nem szükséges, hogy külön tárgy legyen. Lehet a kérdést a népet ismerető tárgy, a táj-és népkutatás körében is megoldani, hiszen ahhoz kapcsolódik szervesen.

14. A tanító munkája sokoldalú, de első és legfontosabb kötelessége ezután is a gyermekek tanítása és nevelése marad. Hogy ennek megfelelhessen, pedagógiai szaktudásra, technikai-művészi, valamint tanításgyakorlati készségekre és testi egészségre van szüksége.

a) A neveléstudományi tárgyakat az akadémiáknak olyan terjedelemben és fokban kell művelniök, hogy a pedagógiai főiskolai rangot nemcsak névleg, hanem tekintélyileg is kiérdemeljék. A pedagógiai tárgyak sorába ezek kívánkoznak: *neveléstan, tanítástan, módszertan, neveléslélektan, gyermek- és ifjúságtanulmány, bölcsélet-történettel átszőtt neveléstörténet, iskolaszervezetan és iskolaegészségtan*. A neveléslélektan felvétele az eddigi tapasztalatok alapján látványos szükségesnek. Növendékeink eddig is tisztában voltak a neveléstani és lélektani kérdésekkel, de mert külön-külön raktározták el őket, a lélektani ismereteket a neveléstaniakra, vagy éppen a nevelés

gyakorlatára vonatkoztatni alig, vagy csak nagy segítséggel tudták. Érthető, hiszen klasszikus, a filozófiai kérdések megértésére szolgáló lélektan tanultak, s nem a konkrét ember megismerésére és annak nevelésére irányítottak. A neveléslélektan a nevelési helyzetek, szituációk pszichológiai törvényszerűségeit ismerteti, a nevelés szempontjából fontos nevelési és lélektani ismereteket egyben, egymásra vonatkoztatva adja, vagyis éppen azt nyújtja, amit jelölteinkben hiányként állapítottunk meg.

A gyermek- és ifjúságtanulmány szolgáltatta ismeretekre többek között azért van szüksége a tanítónak, hogy tehetségkiválogató munkája sikeres legyen.

A módszertanra nagy szerep vár az akadémián. Ez az a tantárgy, amely a pedagógiai elmélet és gyakorlat között megépíti a hidat. Ha nem karoljuk fel eléggé, az elmélet elszakadva a gyakorlattól absztrakt, öncélú lesz, a gyakorlat pedig elméleti alátámasztás hiányában elveszti egyik legfontosabb mozzanatát; a tudatosságot. Éppen az elmélet és a gyakorlat szerves összekapcsolásának szükségességéből kiindulón helytelennek kell tartanunk minden olyan törekvést, amely ki szeretné rekeszteni a módszertan tanításából az elméleti pedagógust. De helytelen lenne a másik véglet is. A szaktanárok bevonása a módszertan tanításába és a gyakorlati kiképzésbe több szempontból egyenesen elengedhetetlen. Az egyes népiskolai tárgyak módszertanának ismertetését márcsak azért kell a szaktanárok kezébe adni, hogy a népiskolai anyag tárgyalása során meggyőződhesse, vajjon a jelöltek rendelkeznek-e a tanítótól megkívánható tárgyi tudással. Ha netalán feledésbe ment lépéseket kell tenniük a pótlására. De akkor a módszertan tanítása miképpen történjék, a pedagógia tanára tanítsa-e, vagy a szaktanár, vagy mind a kettő? Régi, súlyos probléma. Mellette és ellene is lehet komoly érveket felsorakoztatni. Sőt a gyakorlóiskolai tanítók ezirányú igénybevételének tervét sem lehet kézlegyintéssel elintézni, hiszen ők a gyakorlati módszer igazi mesterei. Kétségtelen, hogy ott, ahol sikerült a munkát közös akarattal szétosztani, szép eredményeket értek el. De sűrűlódásokról is tudunk. Ezeknek elkerülése, s a fentebb említett kapcsolat biztosítása érdekében, és abban a tudatban, hogy a pedagógia tanára a gyakorlati kiképzés során megteremtheti az összhangot az elmélet és gyakorlat között, elégségesnek tartjuk, ha a pedagógus csak a beszéd- és értelemgyakorlatok és az olvasás-írás módszertanát tanítja. Hiszen e kettőben a népiskolának szinte valamennyi tárgya életösszefüggésszerűen benne van. A többi tárgy módszertanát a szaktanárok lássák el. Azoknál a tárgyaknál, amelyek az akadémián szerepelnek, ne iktassunk be az óratervbe külön módszertani órát. A többiekénél igen, és pedig az első és második félévben. A gyakorlóiskolai tanítók nagy szerepe a módszertan tanításával kapcsolatban ott domborodik ki, amikor a pedagógiai és a szaktanárral egyetértésben tanításaikkal indukciós alapot adnak a módszertani ismeretek tárgyalásához.

b) A népiskolai munkához szükséges technikai-művészi kész-

ségeket a *rajz*, *kézimunka* (női *kézimunka*), *ének*, *zene* adják. Mind-egyikben az öncélú művelés helyett a népiskola érdekeit kell figyelembe venni.

c) A *gyakorlati kiképzés* során az akadémiai hallgatók megkapják azt az alapkészséget, amelyből idővel a rutin kifejlődhetik. Teljesen kész tanítót ezen a téren nem adhatunk. Annyi gyakorlati órát nem vehetnének fel az óratervbé. De a gyakorlati kiképzésnek nem is lehet ez a célja, hanem csak a tanítva tanulás. Ha a tanító-jelöltet arra a fokra emeltük, hogy munkáját magasabb szempontból meg tudja ítélni, ha minden lépésének, akár jó az, akár nem, meg tudja adni pedagógiai, pszichológiai indokolását, ha megadjuk neki az alapot, hogy tanításainak szabad alakítója lehessen, ha lelke átítatódott a népiskolai tanítás és nevelés feladataival, és ezekért lelkesedik, nyugodtan bocsáthatjuk szárnyra. Ezzel természetesen nem emelek szót a tanításgyakorlati órák számának szaporítása ellen. Sőt kívánatosnak tartom, mert minél többet taníthatnak a jelöltek, annál többet tanulnak és magasabbra jutnak a készséglétrán. Különösen kívánatos lenne, ha a hallgatók a gyakorló-iskolán kívül a város más népiskolájában, de főleg falusi, tanyai osztaltn iskolákban tanítanának. A nép igazi iskolájában gyűjtött tapasztalatok nagyszerű adatokat nyújtanának az elméleti pedagógia szemináriumi gyakorlatai számára. A külső gyakorlat lebonyolítása a táj- és népkutatási kirándulásokkal kapcsolatban történhetne tanári felügyelet mellett.

d) Az akadémiai *testnevelés* a mellett, hogy a hallgatók testi erejét, ügyességét szolgálja, szükséges, hogy a népiskolai testnevelés eredményes tanítására, sportegyesületek irányítására is képessé tegye őket.

15. Az akadémia rendkívüli, részben kötelező, részben nem kötelező tárgyai sorába szükség szerint ezek kívánkoznak: *énekkar*, *zenekar*, a liceumban művelt *élő idegen nyelv* (nyelvek), *kisebbségi nyelv*, *kántorképzési tanfolyam*, *leventeoktatóképző tanfolyam*. Esetleg többhetes tűzoltóképző tanfolyam, elsősegélynyújtási tanfolyam. légvédelmi tanfolyam.

16. Abból, hogy az akadémia nem adhat kész gyakorlattal rendelkező tanítókat, következik, hogy az ifjú tanítók egységesen szervezett továbbképzéséről kell gondoskodni.

17. A tartalom és munkamód tekintetében egyaránt emelt tanítóképzés fokozottabb követelményeket állít az akadémiai tanárok képzettségével szemben. Tény, hogy főiskolai tanárokat képezni közvetlenül nem lehet. A felsőbbfokú tanintézetek katedráit sikeres irodalmi és gyakorlati tevékenység alapján kiválogatott egyénekre bízzák. De az is bizonyos, hogy az akadémian folyó speciális munkában csak az fogja magát otthonosan érezni, aki maga is ezen a képzésen esett keresztül. A helyes megoldás tehát ott lesz, ahol a kettő valamiképpen összekapcsolódik. Nem lenne elégséges, ha az akadémiai tanároktól csak az új tanítóképzési intézmény alsó tagozatának, a liceumnak elvégzését követelnénk alapképzettség gyanánt. Mert akkor előállhatna olyan eset, hogy az az ifjú, akit tanítói rátermettség

hiánya miatt kirekesztettünk az akadémiából, annak megkerülésével akadémiai tanár lehet. Az akadémiai tanár alapképzettségként tehát az akadémia elvégzését kell követelnünk. A tanárképzéssel kapcsolatban még az a kíváncsi felmerül, hogy az akadémiai tanárok a liceum előiskolájában, a polgári iskolában és a gimnázium négy alsó osztályában folyó munkát tüzetesebb megfigyelés útján ismerjék.

18. Az akadémiai tanítóképzésben nagy szerepet tölt be az internátus. Kívánatos lenne azonban, hogy a hallgatók együttélésének formáját a mostaninál egységesebben szervezzük. Maga a pusztán együttélés még nem fejleszti ki azt a lelkületet, amelyet kívánunk, hanem csakis az olyan együttélés, melyet határozott irányelvek szerint alakítottunk ki.

Koltai István.

A kolozsvári áll. liceum és tanítóképző-intézet.

A kolozsvári áll. tanítóképző-intézet a világháború előtt, az 1912—13. isk. évben új épületet kapott. Az intézet új hajléka az igazgatói lakás nélkül, mely a következő években külön épületben nyert helyet, mintegy 630 ezer koronába került. A megszállás után a román kormány a román tanítóképzőt telepítette az új épületbe.

A román tanítóképzőnek nyolc osztálya volt, az utolsó évben 240 bentlakó növendékkal. A szükségletnek megfelelően nagyon sok átalakítást végeztek az épületen. A többek között a főépület két gyakorlóiskolai tantermét hálónak használták s a közöttük levő szertartó mosdóvá alakították át.

A román gyakorlóiskolát a község tartotta fenn. Igazgatója a mindenkor pedagógia tanára volt. Önálló költségvetéssel működött. Az intézet telkén lévő különálló régi épületben helyezték el és számára egy előszobát, két tantermet s a szükséges mellékhelyiségeket hasítottak ki, s ugyanott egy négyszobás, fürdőszobás konyha-kamrás szerényebb igazgatói lakást alakítottak. A régi méhest megszüntették s ott öt helyiségből álló szolgálakásokat létesítettek. Az egyik helyiségben asztalos műhelyt rendeztek be.

A román megszállás alatt a tanítóképző-intézet ingatlanja lényegesen növekedett. A román állam ugyanis 64 katasztrális hold birtokot adományozott a tanítóképző-intézetnek. A gyakorlati gazdasági órákon itt dolgoztak a növendékek.

A liceum szempontjából különösebb jelentősége ennek a területnek. A leendő tanítóképző akadémia érdekében azonban kívánatos volna, hogy az ingatlan egy részét Erdély sajátos viszonyainak megfelelően mintagazdasággá alakítsák át.

Az ingatlanak három része van: 1. Szentgyörgyhegyalján van 20 kat. hold; 2. Kajántói völgyben 26 kat. hold; 3. Melegvölgy határában 18 kat. hold. A szentgyörgyhegyaljai birtok az intézettől 3 és fél kilométer távolságra van, telekkönyvileg 20 kat. hold, a valóságban kb. 17 kat. hold, a többi a Szamos folyó elmosta. E terület

talajösszetételénél fogva egész terjedelmében nagyon alkalmas konyhakertészeti és gazdasági termények termelésére. A birtokon cseléd-lakás, istálló, szekérszín, szerszámkamra és itatóval ellátott kút van.

A kajántói völgyben levő birtok 26 hold kiterjedésű. Az intézettől 4 kilométerre, a szentgyörgyhegyljai tanyától 2 km-re fekszik. 16 hold gyümölcsös, 10 hold szántóföld. A gyümölcsösben az összes gyümölcsfajok képviselve vannak. A fák között zabosbüköny volt. A tíz hold szántóföldön búzát, zabot, árpat termeltek.

A közigazgatásilag Kolozsvárhoz tartozó Melegvölgy község határában az intézettől 9 kilométer távolságban egy magas hegyoldalon fekszik egy 18 kat. hold kiterjedésű kaszáló.

Az elmúlt tanév végén a tanítóképző épületét a román Vörös Kereszt-kórház vette át. A szertárakat két szobába zsúfolták össze s a felesleges bútorzatot a padlásra vitették. Szabályszerű kórházat rendeztek be, átvették a konyhát s közösen irányították a gazdálkodást. Háború esetére rendezkedtek be.

Következett a bécsi döntés. Sajnos, a bécsi döntés s a honvédségnek Kolozsvárra való bevonulása között nagyon hosszú idő volt s az új határ pedig csak néhány kilométerre húzódik az intézettől. A román Vörös Kereszt tehát nyugodtan elszállíttatott mindent. A saját berendezésén kívül az intézet kétágyas vendégszobájának és 9 ágyas betegszobájának ágynemű- és fehérnemű-berendezését, az intézet teljes konyhafelszerelését és evőeszközkészletét is magával vitte. A gazdaságból Romániába szállított többek között 4 fejőstehenet, 3 lovat, 75 sertést, 4 szekeret, 1 fedeles kocsit, az összes lószerszámot és az egész terménykészletet. A növendékek a szünidő tartamára itt hagyták ágyneműjüket, a Vörös Kereszt azt is Romániába menekítette.

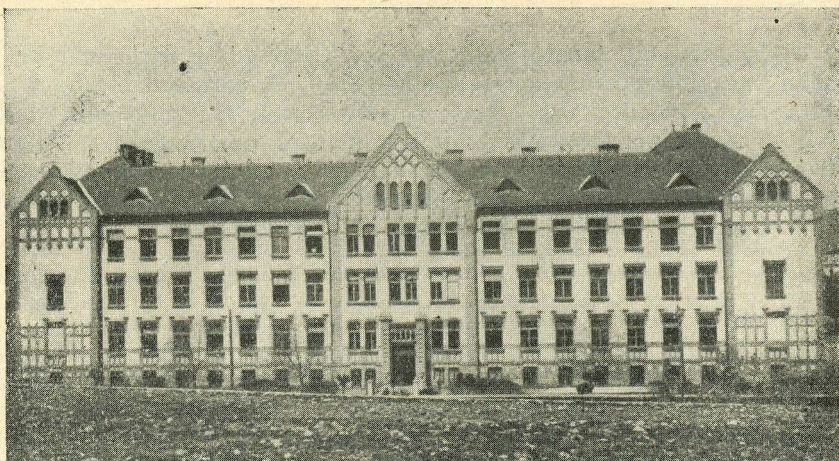
Az épületben szándékosan kárt nem okoztak. A bútorzatban is csak jelentéktelen a kár. A szertárak nagy részét az átvételüket váró, itt maradt tanárok mentették meg. Az igazgatói iroda kényelmes berendezését, az írógépet stb. azonban elvitték.

A honvédek bevonulásuk napján birtokukba vették az épületet. Kitűnő elhelyezést talált itt a honvédkórház. Az udvar, park és a melléképületek a hírszolgálati osztálynak nyújtottak elhelyezkedési lehetőséget. Volt idő, amikor 2000 honvéd talált itt elhelyezést.

Szeptember végén *Kandray Géza* szóbeli, október 1-én írásbeli megbízást kapott, hogy szervezze meg a liceumot és tanítóképző-intézetet. Előzetes jelentkezésre hívta fel elsősorban a román rendszerű tanítóképzők volt növendékeit. Október 5-én 82 tanuló jelentkezett, 62 magyar, 20 román. Ezek közül 47 jelentkező a nagyenyedi református tanítóképzőnek volt a növendéke.

Dr. *Farkas* László min. s. titkár, mint a katonai parancsnokság tanügyi előadója páratlan jóindulattal kísérte figyelemmel a tanítóképző megszervezését, megkülönböztetett gonddal állította össze a tanári testület tagjait s minden lehetőt megtett, hogy a munka mielőbb megindulhasson.

Kolozsvár szabad királyi város katonai parancsnokságának ok-

tóber 8-án kelt rendelete értelmében a következő tanárok nyertek ideiglenes megbízatást: 1. *Kandray Géza* ideiglenesen megbízott igazgató pedagógiára, 2. *Arkossy Sándor* történelemre és földrajzra, 3. *Bakk Péter* románra és pedagógiára, 4. *Felszeghy Ödön* természettanra, 5. *Ferencz Antal* köztartásvezető testnevelésre, 6. *Jaszenszky József* magyar és német nyelvre, 7. *Pálffy Zoltán* kézimunkára és rajzra, 8. *Tóth Endre* ének-zenére és 9. *Venczel László* mennyiség-tan-fizikára.

Kandray, Ferencz és Felszeghy a román kormány által a bécsi döntés után a visszacsatolt területre áthelyezett tanárok. Kandray Géza 32 évi szolgálattal bíró tanítóképző-intézeti tanárt Déváról, Ferencz Antal 13 évi szolgálattal bíró középiskolai tanárt Temesvárról, Felszeghy Ödön 10 éve szolgáló középiskolai tanárt Déváról helyezték át. A 6 szolgálati évvel bíró Tóth Endre és 3 évi szolgálattal bíró Bakk Péter az elmúlt tanévben a nagyenyedi református tanítóképzőben működött. Arkossy Sándor, Pálffy Zoltán és Venczel László szabályszerűen végzett tanárok, most kaptak először beosztást. Jaszenszky József tanárt időközben Nagykárolyba helyezték át. A magyar tanszék betöltetlen.

Az épület lefoglalása miatt a tanítást nem kezdhették meg, pedig november 7-ig összesen 134 tanuló jelentkezett: 107 magyar, 27 román. Abban a tudatban, hogy a tábori kórház november 20-án költözik, értesítették a tanulókat, hogy a tanítás november 25-én kezdődik. A tábori kórház azonban nem költözött ki, csak néhány helyiséget bocsátott az intézet rendelkezésére. A tanítást ezekben kezdhették meg. A tanulókat a tábori kórház élelmezte. Az iskola ünnepélyes megnyitása december 1-én volt. A fertőző betegek miatt állandó nyugtalanságban, rendkívül nehéz körülmények között indult meg a munka. December 12-én élelmezte utoljára a kórház a tanulókat. December 13-án távozott. Megtörtént a felszabadult helyiségek rendbe hozatala.

Összesen 114 tanuló iratkozott be, a többi jelentkező már előzőleg más intézeteknél keresett elhelyezést. A harmadik osztályban 13 román növendék van. Ezek részére román tagozatot állítottak fel. A megszaporodott órák miatt a katonai parancsnokság *Vajda* Lajos történelem-filozófia szakos tanárnak adott ideiglenes megbízást. A beiratkozottak közül 1 tanuló kimaradt. Az osztályok szerinti megoszlás jelenleg a következő:

	magyar,	román,	német	összesen
I. osztály	19	2	—	21
II. „	17	3	—	20
III. „ magyar tagozat	22	—	—	22
III. „ román tagozat	—	13	—	13
IV. „	34	1	1	36
Összesen:	92	19	1	112

A román nyelv minden osztályban rendes tantárgy. A negyedik osztály a tanév végén tanítóképesítő vizsgálatot tesz. Minden tanuló köteles a román tanítási nyelvű iskolákra képesítő vizsgálatot is letenni.

A tanítás rendes menetét a magyar könyvtár szegénysége nagyon akadályozza. A testvérintézetek szeretete, támogatása és áldozatkészsége azonban a sokat szenvedett koloszvári tanítóképzőintézetet arra a magaslatra emelheti, amelyre helyzeténél fogva hivatva van.

I R O D A L O M.

Dr. Mezősi Károly: *A területi joghatóság kérdése a magyar neo-acquisita kamara igazgatásában.* Különlenyomat a Szegeden megjelent, Kogutowicz-Emlékkönyvből 1939.

Mezősi Károly másfél ívre terjedő tanulmányának bevezetésében elmondja, hogy a neo-acquisita kifejezést I. Lipót abszolútizmusa tette közzismertté és értették alatta a török uralom alól felszabadított területeket, főképp pedig ennek magyarországi részeit. Neo-acquisita, neue Acquisiten, vagyis új szerzemény volt a császári udvar szemében mindaz a magyar terület, amit 1684-től visszafoglaltak a töröktől. Nagy terület volt ez, mert még azokat a magyar részeket is ideszámították, melyek csak hódoltsági területek voltak; vagyis nem tartoztak a török uralom alá, de annak közvetlen szomszédságában lévén, hogy békességben legyenek a töröktől, tulajdonosai inkább néki is fizették az adót, nemcsak uruknak, a magyar királyoknak. Ezt a visszafoglalt óriási területet eleve is zsákmánynak tekintette a bécsi udvar, amelyet belátása szerint adhat-vehet, hasznosíthat, betelepíthet, igazgathat, tekintet nélkül egykori birtokosaira, kik tulajdonjoggal legfeljebb a békekötések után állhatnak elő. Hogy aztán mennyire érvényesül majd ez a jog, az a bécsi udvar jóakaratótól függ és attól: képesek-e megfizetni a felszabadítási taksát a győzelmes udvarnak az egykori tulajdonosok utódai?

Egy egész történelmi korszak jelenik meg előttünk a neo-acquisita jegyében, — folytatja Mezösi. Sokféle történelmi korszakainknak bizony egyik legszomorúbb fejezete ez az időszak, mert a „felszabadított” területen a császári katonák és hivatalnokok úgy garázdálkodtak a megmaradt magyar lakosság életében és vagyonában, hogy „az embertelenségek tömegét, melyet két évtizednél tovább szenvedett a magyarság, lehetetlen leírni” Szekfű Gyula eme megállapítását így folytatja: „... egyes esetek helyett is legyen elég egy császári tisztnek, a már említett Flämitzer hadbírónak tanúságtétele, aki császári zsoldban írt félhivatalos munkájában így emlékezik meg a magyarság szenvedéseiről: „Magyarország tele van a német katonaság szörnyű zsarolásával, telhetetlen exakcióival, teljes önkénybe menő arcátlanságával, embertelen összeütközésekkel, úgyhogy ily erőszakosságok és barbár könyörtelenségek leírásával könyveket lehetne megtölteni.” — A katonaság az újszerzeményi területen elsősorban a maga zsebeit igyekezett teletölteni és még a töröknél is elképzelhetetlenebb kegyetlenségeket követett el, mintha a magyarok haborúban elfogott rab-szolgák volnának. Ez az eljárás sok volt még egy Kollonicsnak is, de csak azért emelte fel ellene szavát, mert féltette az adózó alanyok teljes kipusztulását.

A bécsi udvari kamara legfőbb igyekevése tehát az volt, hogy felelős adminisztrációra bízta az újszerzemény igazgatását. Buda visszavétele után megszervezi a budai kamarai adminisztrációt, de úgy, hogy annak munkálataiba és irányításába semmiféle magyar szerv, sem a magyar kamara, még kevésbé a kancellária, bele nem szólhatott. Intézkedéseit túlnyomóan idegen tisztviselőkkel kezdte és folytatta, akik nem ismerve a magyar viszonyokat, a legtöbbször hibát hibára halmoztak. Az újszerzeményi területek folytonos gyarapodásával részt kap a területek igazgatásában a csáktornyai kamarai adminisztráció is, melyet még a Wes-selényi-összeesküvést követő vagyonekobbzások nyomán létesített a bécsi udvari kamara. Idővel szerepe lesz még a kassai kamarának is az igazgatásban, ami természetszerűleg nem tetszik a budai kamarai igazgatóság-nak, noha a kassai kamara is a bécsi udvari kamara parancsai alá van rendelve, nem pedig a pozsonyi magyarnak.

A legfőbb irányítás Bécsből történt, ahol állandó bizottság alakult, mely 1690-től 1707-ig végezte a neoacquista-terület hasznosítását, vagyis a területek eladását vagy betelepítését. Ez volt a neoacquista-bizottság, amely az újszerzeményi területekből elsősorban a hozzá közelálló idegeneknek, vagy a Bécsnek megbízható és birtokokért versengő magyar nagyuraknak juttatott kedvező áron nem egyszer 40—50,000 holdnyi uradalmakat. A telepítéseket pedig úgy irányította, hogy azok gyöngítsék az amúgy is kevés létszámra zsugorodó magyarságot. Nemcsak németesít, de kihatolja a magyar állam testéből a rácok számára a Dráva-Száva-köz keleti részét, majd Erdély határától a Maros és a Tisza mellett Titelig az új határörvidéket. A magyar vármegyék a rácok dolgaiba bele nem szólhattak, ellenben a szomszédságukban, egykori területeiken szervezett határőrezredek zsoldját a magyar megyék adózó magyar jobbágynak voltak kötelesek fizetni...

A neoacquista-bizottság a legátkosabb munkát végezte hazánk területén. Egyik eredménye Trianon előkészítése és hogy még szörnyűbb pusztítást nem végezhetett és nem érvényesíthette az ország középső részén is az idegen szempontú és érdekű kormányzást, azt Mezösi helyes megállapítása szerint is II. Rákóczi Ferenc felkelése hiúsította meg.

Hazánk történetének ezt a megpróbáltatásokkal teli idejét, a vér-lázító kegyetlenségeket — miket elődeinkkel a bécsiek elkövettek — sajnos, nagyon kevesen ismerik. Az iskolai tanításban ezeknek az időknek megismertetését alig érintik. Mezősi ígéri, hogy ez az értekezése csak egy részlet abból a tanulmányból, melyet erről a fontos korszakról forrástanulmányai alapján szándékozik nyújtani. Csak dicséret illeti eddigi és még ezután következő munkásságát.

Mesterházy Jenő.

Loczka Alajos: *A vegytan tanítása.* Pedagógiai Szakkönyvek. Szerkeszti: Dr. Dékány István. Kiadja az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület. 7. kötet. Budapest, 1939.

A szerző értékes tanulmánya a vegytan tanításának minden problémáját felöleli. Belőle nemcsak a vegytant, de más természetismereti tantárgyakat tanítók is hasznos ismereteket meríthetnek. A 111 oldalas munka 6 nagyobb fejezetre különül el.

I. *A vegytan tanításának célja* c. rész bevezető soraiban röviden érinti a vegytan gimnáziumi tanításának a múltját. A vegytan az 1934:XI. t. c. értelmében kerül először a gimnázium önálló rendes tantárgyainak sorába. A hasznos ismeret megszerzésén túl tartalmi szempontból indokolttá teszi a vegytan gimnáziumi tanítását elsősorban az, hogy gyakorlatias észjárásra nevel. Erre minden embernek egyaránt szüksége van; az anyagismeret megszerzése azonban ma már az általános műveltségnek is szerves tartozéka. A tanulók érdeklődését fel kell keltenünk az anyagi világ jelenségei, az ezeket irányító erők és törvényszerűségek iránt. A továbbiakban hangsúlyozza jelentőségét az egyéni és a társadalmi élet, valamint a felsőbb tanulmányok szempontjából. A pontos megfigyelések gyakorlása az érzékszervek kifinomodását hozza magával, azaz a vegytan, amint azt a szerző írja: „A tanulót érzékszerveinek gyors és pontos használatára neveli, aminek nagy jelentősége minden életpályán nyilvánvaló.” Hozzászoknak a növendékek a lényegesnek a lényegtelenről való megkülönböztetésére, kialakul bennük a bírálat helyes szelleme. A megfigyelt tünetményeknek szavakban való elmondása szabatos kifejezésre szoktatja a tanulókat. Az öntevékenyen végzett kísérletek a lelki készségek kibontakozásához vezetnek. Értékeket nyújt a vegytan az érzelmi, akarat, hazafias és vallásos nevelés területén is. „A vegyi változások végső okainak, az anyag természetének kutatása mindenképpen a teremtő, mindent elrendező és fenntartó Istenhez vezet.” A gazdag célszolgálat csakis a legnagyobb tervszerűséggel felépített munkával valósítható meg. Ennek mikéntjét szerző minden részletében szépen megvilágítja.

II. *A tanítás anyagának kiszemelése* c. fejezetben először az általános alapelvekkel foglalkozik. Helyesen mutat rá arra, hogy a tanítás egyességessége iskoláinkban csak az alapvető ismeretekre szorítkozhat. Munkánkat részleteiben mindenkor a helyi körülmények és az időbeli alkalmasságok befolyásolják. Maga a tudományos rendszer sem lehet a kiszemelésben teljesen mértékadó. Az új ismereteknek bőséges tárgyalása könnyen a túlterheléshez vezethet. A hazai vonatkozások lehetőségeit és a vegytannak honvédelmi kapcsolatait Loczka tanulmánya behatóan tárgyalja. A testek tárgyalásának sorrendjét az alábbiakban adja: 1. A fizikai tulajdonságok, 2. A kémiai tulajdonságok. Ezek során a jellemző, a másoktól megkülönböztető és egyben gyakorlati jelentőségű tulajdonságokat kell elsősorban kiemelni. 3. Az előfordulási helyek felsorolásában legyünk mértéktartók. Éppen úgy 4. az előállítási módok ismertetésében is. 5. Az alkalmazások területén munkánk már részletesebb lehet. 6. Az anyagok felismerésére szolgáló reakciók szemléltetésében viszont nincs helye

az egyetemi rendszeres elemző munkának. 7. Az általános kémiai ismereteket a leíró anyaggal szoros egységben tárgyaljuk.

III. *A tanítás módszere* c. nagyobb fejezetben szerző először általában foglalkozik a módszerrel. Módszerünk nem önmagáért van; csak eszköz a kitűzött cél elérésére, de nem maga a cél. Boncolja a közlő tanítási alak és rávezető eljárás előnyeit, hátrányait, majd az öntevékenység fejlesztésének módjait tárgyalja. „Helytelen volna a tanulóban azt a látszatot kelteni, hogy szerény képességeivel egy rövid tanítási óra keretében is rá tud jönni arra, amit nagy tudósok hosszú esztendő munkájával bírtak csak felderíteni.” A vegytan tanításában is lehetőleg az ismertből induljunk ki s haladjunk az ismeretlen felé. Teljes mértékben aknázzuk ki a tanulók már meglevő ismereteit, értékeljük tanulóink érdeklődését. Az iskolán kívül álló forrásokból szerzett ismereteit tanulóinknak nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Tanításunk kezdetén inkább indukcióna építsünk, a tárgy természete szerint azonban sokszor a továbbiakban csakis a dedukcióval dolgozhatunk. Sokan vétenek a számadatok, az egyenletek, a képletek tanításakor is. A számadatokban legyünk mértéktartók. Az egyes vegyületek képletét sohase közöljük, „hanem miután megállapítottuk az illető anyag minőségi összetételét, állítsassuk fel a tanulókkal a képletet olyan módon, hogy a lehetséges szerkezeti kapcsolódásokból indulunk ki.” A képletek nem önmagukért szerepelnek a gimnázium anyagában, hanem ezeket a rajtuk gyakorolható értelmi tevékenységért vonjuk be tanításunk keretébe. Az egyenletek megszerkesztése, a különféle kémiai számítások hasonló célt szolgálnak.

Az új anyag előkészítése, a régi számonkérése, az összefoglaló ismétlések, írásbeli feladatok stb. a legnagyobb alaposággal kerülnek szerző értékes könyvében megbeszélésre. A vegytan sikeres tanításának fontos része az előadási kísérletezés. A kísérletnek feltétlenül sikerülni kell. Alapja ennek csakis a gondos előkészület lehet. Megszívlelendő tanácsa, hogy az egyes tanítási órákra a szükséges eszközöket ne az óraközi szünetben, hanem a korábbi szabadidőnkben készítsük elő. Különösen a veszélyes kísérletekre kell nagy gonddal készülnünk. A tanulók ilyenekkel sohase foglalkozzanak. A tanulókísérletek kiválogatásában vegyük mindig tekintetbe tanulóink járatlanságát. Lehetőleg egyszerű eszközöket használjunk munkánkhoz.

A szemléltetés c. részben rámutat szerző arra, hogy a szemléltetés nagy nevelő értékeit csak úgy szolgáljuk, ha azt valóban módszeresen végezzük. Legeredményesebb, ha a szemléltető tárgyat minden tanítványunknak a kezébe tudjuk adni. Ha ez nem lehetséges s a tárgy kicsiny, úgy legalább padonként szemléltessük. A faliképek bemutatásával kapcsolatban kiemeli, hogy lehetőleg csak azok a képek legyenek a tanterem falain, amelyeknek megbeszélése éppen sorra kerül. Állandóan tartsuk azonban kifüggesztve a periódusos rendszer tábláját. A gyárak megtekintését a filmnél szociális szempontból többre értékeli. A film-szemléltetést is nagyobb fejezetben tárgyalja. A tanár rajzával kapcsolatban írja: „A tanár rajzát minden tanuló köteles a maga füzetébe is lerajzolni. A táblán való rajzolás jártasságot kíván, azért a tanár gyakorolja magát benne. A táblai rajz mindenkor csak kiegészíti a szemléltetés egyéb eszközeit, de sohasem helyettesíti azokat.”

A munkáltató tanítás c. fejezetben Loczka könyve sok értékes útmutatást ad. Századunk fokozott követelményei hívták életre az oktatásnak ezt az új rendjét. „A munkáltató oktatás lélekformáló iskolája hozzászoktatja az ifjúságot ahhoz, hogy minden munkájához rendszeres és tervszerű el-

gondolás alapján fogjon hozzá; elfogulatlanul csoportosítsa az érveket és ellenérveket; bíráló szemmel ítélje meg munkája eredményeit, következetesen hajtsa végre terveit; előre kijelölt útról ne térítsék el mellékkörülmények, és konokság nélkül térjen le arról az útról, amelyről kiderült, hogy nem vezet célhoz, viszont lelki rugalmassággal keressen és találjon új utakat." A munkáltatás tárgyi céljait boncolgatva szerző kiemeli, hogy a munkáltatásnak nem főcélja a kezűgyesség fejlesztése. A munkáltatás nem gyakorlati ismeretek közvetítésére hivatott.

Loczka csoportosítása szerint a kitűzött feladatok céljai alapján négyfélék lehetnek: 1. leírók, 2. fogalomalkotók, 3. törvénykutatók, 4. alkalmazók. A feladatoknak mindig harmonikusan a tanmenetbe kell illeszkedniük. A munkáltató óra ne legyen a tanításban különlegesség. A merrev elszigetelés helyett a munkáltatás szellemével itassuk át minél több óránkat. Az ilyen irányú oktatás laboratóriumi környezetet kíván. Ezt egyszerű házi készítésű eszközökkel életre hívhatja a szaktanár ügyessége, tárgyismerete.

Foglalkozik tanulmányában hosszabban az üzemek látogatásával is. Rámutat arra, hogy a látogatást mindig kellő előkészítés előzze meg. Legjobb, ha először a szaktanár maga nézi meg az üzemet. Különösen a gyártás menetére kell ügyelnünk. Tanítványaink a látottakról számoljanak is be. Részletelesen foglalkozik avval a problémával, hogy önképzőkörünk útján miként lehetne tanítványaink érdeklődését az anyagok ismerete felé fordítani. A tanárnak semmiképpen sem szabad tanulói elől az érvényesülés útját elzárni. Egy, felülről jövő leintés elegendő arra, hogy örökre kioltsa a gyermeki lélekből kedvenc tárgyának a szeretetét. Természetesen a vegyi ismeretek körébe tartozó önképzőköri stb. előadások tartásakor gondoskodjunk megfelelő irányítással a vonatkozó szükséges javító stb. bírálatokról is. A forrásmunkákat bocsássuk a tanulók rendelkezésére.

IV. *A vegytan kapcsolata a többi tárggyal* cím alatt az összes középiskolai tantárgyakkal adódó koncentrációs lehetőségeket felsorolja. V. *A tanár továbbképzésére* szintén hasznos útmutatót ad. „A haladni vágyó tanárnak figyelemmel kell kísérnie minden módszerjavító törekvést. Különösen hasznos ebből a szempontból az előadási kísérletezésre vonatkozó újabb irodalom tanulmányozása. A tanár maga is igyekezzék ily irányban önálló munkát kifejtteni, készülékeit tökéletesíteni, újakat összeállítani." A módszertani továbbképzés értékes eszközeinek tartja az óralátogatást. A közeli intézetekben keressük az alkalmat szaktársaink óráinak a megfigyelésére. Külföldi iskolák oktató-nevelő munkájának tanulmányozásából ugyancsak sok értéket meríthetnénk. — Végezetül VI. *Irodalom* címszó alatt felsorolja azokat a munkákat, amelyekből a vegytan-tanítás módszeres kérdéseivel foglalkozva értékes tanulságokat meríthetünk.

Összefoglalva szerző könyve útmutatóként szolgálhat valamennyi tantárgy módszertani könyvének a megírásához is. Loczka Alajos tanulmánya értékes gazdagodását jelenti pedagógiai irodalmunknak.

Szemes Gábor.

Fekete János: *Összefoglaló népiskolai módszertan.* Segédkönyv tanítónövendékek és tanítók részére. Pécs, 1941. Haladás Nyomda Rt. 16°, 80 l. Ára 1.50 P.

A mai népiskolai tanítás módszere a tanítóképzők gyakorlóiskoláiban alakult ki. A módszerformáló munkában később mások, már működő tanítók is bekapcsolódtak, de az alapozó munkát azok a vezérkönyvek végezték el, amelyek a tanítóképző tanárok és a gyakorlóiskolai tanítók tollából

kerültek ki. Ez, a tanítóképzőkből kivirágzott vezérkönyvirodalom ma is gazdagon termi értékes gyümölcseit. Van tanítóképző, amelyik valóságos központja a sorozatos, gyakorlati értékű módszertani kézikönyvek kiadásának.

Ebbe a módszertani irodalomba kapcsolódott bele az érdemes szervező. Igen jó módszertant írt a tanítóképzők számára. Most meg ezzel az értékcs, gyakorlatilag igen használható, izléses kiállítású könyvecskével siet a leendő és a már működő oktatók segítségére. Az Előszó szavaiból ugyan az tűnik ki, hogy rövidre fogott összefoglaló könyvét elsősorban a tanítóképzőkben történő gyakorlati kiképzés céljaira írta: „a gyakorlati kiképzés során történő módszertani ismétlésekhez, a próbatanításokra való készüléshez és a vizsgálatokra való tanulásához” szánta. Bizonyos azonban, hogy munkájának a kezdő tanítók is nagyon jó hasznát veszik.

A könyvecske végighalad az összes népiskolai tárgyakon. Minden tárgynál röviden és tömören megadja a tanítási célt, a fontosabb módszeres elveket, a módszeres egységek tárgyalásának általános menetét (szkémáit) és a ma használatban levő fontosabb vezérkönyveket. Ez minden népisk. tárgy ismertetésének a gerince. Az elsorolt kérdéseken kívül azonban az egyes tárgyak természete szerint más kérdésekkel is foglalkozik. Így pl. a beszéd- és értelemgyakorlatok fejezetében szól a beszélgetések anyagának összegyűjtéséről, a beszélgetések felépítéséről és vezetéséről, a tanítás többi tárgyával való kapcsolatáról; az olvasmánytárgyalásnál az olvasmányok csoportosításáról, az olvasmánytárgyalásra való előkészületről; a természeti és gazdasági ismeretknél a módszeres egységek típusairól és így tovább.

Fejtegetéseiben szigorúan alkalmazkodik az általános és a kat. népiskolák számára kiadott tantervhez. Azok lényegét ügyesen, szabatosan és könnyen áttekinthető formában adja. Könyvében önálló részek, és a gyakorlati emberei számára legbecsesebbek „az egyes tárgyak tipikus módszeres egységeinek feldolgozási menetét mutató általános vázlatok”. Ezek hosszas tapasztalat, hosszas rostáló gondolatfolyamat kiérlelt termékei. Mint-hogy a tanítóképzőkben történő gyakorlati kiképzés akkor helyes és a jelöltekre nézve akkor termékeny, ha az egyes tárgyak tanításának menetét (szkémáját) a bemutató tanításokból vonjuk le, ennek a könyvecskének is valóban akkor vehetőnek számszázalékosan hasznát, ha a bemutató tanításokat végző gyakorlóisk. tanítók és képzői szaktanárok annyira a könyvben megadott menethez alkalmazkodnának, hogy a tanulók mintegy az ő bemutató tanításaikból induktív módon levezetve kapnák a könyvecskében is megadott tanítási meneteket. A könyvben levő tanítási menetek az ilyen módon való levezetésre, esetleg árnyalatokban való eltéréssel, mindenképpen alkalmasak. A tanítási menetben történő három lépés elnevezésére azonban a „tárgyalás”-nál didaktikusabb kifejezésnek a „megértetés”-t, a „befejtés”-nél a „megeősítés”-t tartom.

Fekete János új könyvét szívesen ajánlom kartársaim és fiatal tanító-társaim figyelmébe. Szilárd meggyőződés, hogy értékes és hasznos munkával gyarapította népisk. módszertani irodalmunkat. *Molnár Oszkár.*

Vitéz Szörényi József: Garamszeghi Lubrich Ágost neveléstudományi rendszere. (Közlemények a szegedi Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai-Lélektani Intézetéből. 44. sz. Ablaka könyvnyomda, 1940. 103 l.)

Méltó emlékeft állított v. Szörényi József, a szegedi kir. kat. tanítóképző-intézet fiatal tanára intézete egykori nagynevű pedagógusának, a budapesti egyetem későbbi professzorának idézett című művével. A mai magyar pedagógiai irodalomnak értékes nyeresége ez a gazdag és kritikai alapon megírt Lubrich-tanulmány annál is inkább, mert olyan magyar pe-

dagógiai elmékedőről van szó, kit kora érthetetlen megnemértéséből kifolyólag a mai pedagógiai közvélemény sem méltányol eléggé. Örömmel üdvözöljük tehát v. Szörényi rehabilitáló elgondolását s ennek nyomán megszületett komoly, tudományos értékű munkáját, mely szervesen egészíti ki Pacséri Károlynak és Acsay Antalnak Lubrichról megjelentetett jóval korábbi tanulmányait. Míg Pacséri és Acsay Lubrich életrajzával, munkáinak teljes irodalmával, valamint életszemléletével, egyetemi tanári működésével foglalkoznak, addig v. Szörényi a fentiek vázlatos megemlégtésén kívül Lubrich pedagógiai rendszerének alapelveit és a mai szemszögből tekintett maradandó értékeit teszi vizsgálat tárgyává.

A teljesség kedvéért Lubrich küzdelmes pályafutását is bemutatja a szerző. A száraz életrajzi adatokat ügyesen eleveníti meg s teszi vonzóvá azzal, hogy közben Lubrichnak, mint embernek, s mint nevelőnek is megrajzolja az egyéniségét. A továbbiakban Lubrich pedagógiai rendszerének alapvetését, ezt megelőzőleg lélektanát fejtegeti kritikai alapon. Ügyesen hidálja át Lubrich lélektani felfogásának részben elavult kényesebb pontjait, így pl. a lelki jelenségek felosztását. Ez utóbbit nem a Lubrich által megjelölt sorrendben, hanem a lélektanok ma elfogadott rendszere alapján tárgyalja a szerző.

Ezután tér át tulajdonképeni feladatára, Lubrich pedagógiai rendszerének a bemutatására. Ennek a pedagógiai rendszernek legjellemzőbb vonása a vallásosság. A gyakorlati életben is mélyen átérzett vallásosság adja meg Lubrich nevelési rendszerének az egyéni jellegzetességet, ez irányítja a nevelés fogalmának és céljának a meghatározásában és a nevelői feladat kijelölésében is. Az alapvető pedagógiai problémák fejtegetése közben Lubrichnak a nevelés fogalmáról alkotott meghatározását (nevelés alatt a nagykorúaknak a kiskorúakra való tudatos szándékos hatását értjük, hogy ezek keresztény tökélyesedésüket önállóan eszközölhessék) összeveti Imre Sándor és Várkonyi Hildebrand meghatározásaival s az összehasonlítás eredményeként megállapítja, hogy Lubrich felfogása helyes volt s igen közel állott a nevelés fogalmának mai meghatározásához. A filozófiai-pedagógia körébe tartozó egyéb problémák kritikai taglalása után nevelés-lélektani alapon vizsgálja Lubrichnak a szellemi, érzelmi és az akaratí nevelésre vonatkozó felfogását. Bár Lubrich külön nem ír a szociális nevelésről, Neveléstudománya I. és II. kötetének, valamint Társadalomtudományának ez a fő mondanivalója. Helyesen világít rá erre v. Szörényi s külön fejezetet szán tanulmányában Lubrich szociális neveléséről vallott nézeteinek.

A továbbiakban Lubrich neveléstörténeti munkásságát, tanítástanát, módszertanát és iskolaszervezetét foglalja össze szerzőnk nagy körültekintéssel s a mai tudományos felfogások figyelembevételével. Végezetül Lubrich pedagógiájának leértékesebb mozzanatát abban látja, hogy ez a pedagógiai rendszer „ráeszméltet a nevelő igazi feladatára, mely szerint kötelességünk: megérteni és szeretni az ifjúságot és keresztény életelvek szerint nevelni azt a társadalmi közösség számára.” Lubrich szerint a vallás a feltetele annak, hogy az igazi nevelő megszerezze azt az erkölcsi biztonságérzetet, amely az emberi lélek alakításához elengedhetetlenül szükséges. Mindezek alapján igaza van a szerzőnek, mikor Lubrichot pedagógiai idealistának tekinti.

Visszatérve v. Szörényi tanulmányának értékelésére, újból hangsúlyozzuk, hogy komoly, eredményes és nehéz munkát végzett, mikor Lubrich pedagógiai rendszerét a modern pedagógia tudományos eredményeivel egybevetve oly lendületes és élvezetes stílussal tárta elénk. Doktori érte-

kezésül szánt munkája összefoglaló jellegénél fogva elméleti, de gyakorlati nevelési kérdésekkel foglalkozók számára is élvezetes s főként tanulmányos olvasmány.

Tóth Gyula.

H I R E K.

Kinevezés. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére Domokos Pál Péter kolozsvári lakos, volt erdélyi egyházmegyei tanfelügyelőt tanítóképző-intézeti igazgatóvá a VI. fiz osztályba kinevezte.

Kinevezés. — A bíboros-hercegprímás Grész Leó ciszt. r. gimnáziumi tanárt, a székesfehérvári Ferenc József Nőnevelő Intézet r. k. liceumának és tanítóképzőjének igazgatóját, a Kath. Tanügyi Főigazgatóság hatáskörébe tartozó liceumok és leányliceumokhoz általános tanulmányi felügyelővé nevezte ki az 1940/41. iskolai évtől 1942/43-ig terjedő, 3 évi időtartamra.

Előléptetés. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére Zala Mária cinkotai áll. tanítónőképző-intézeti rendes tanárt a VI. fiz. osztály 3. fokozatába léptette elő.

Személyi hírek, előadások. — Az Orsz. Gárdonyi-Társaság febr. 10-i felolvasó ülésén Bognár Gyula jászberényi áll. tanítóképző-intézeti tanár *Néprajzi elemek Gárdonyi írásaiban* címen, dr. Fiala Endre ugyancsak jászberényi tanár *A székhely kérdés* címen olvasott fel. — Mihalik József, a Magyar Eszperantó Társaság ügyvezető elnöke *Mathias la Iusta* címen megírta Mátyás király életrajzát. Az értékes képekkel gazdagon kísért füzet ott forog a világ eszperantistáinak kezén. — A nyiregyházi népfőiskola előadásai keretében Aradvári Béla tanítóképzői tanár az ujságolvasásról és az ujságírásról tartott január 23-án előadást.

Irodalmi szemle. — v. Komárnoky Gyula: *Az óvodás gyermek rajzaról.* II. (Kisdednevelés 66. évf. 2. sz.) — Gyöngyössy Erzsébet: *Agy összerakása; kisdedkézimunka.* (U. o.) — Somorjai László: *Jó tanuló rossz tornász?* (Testnevelés, XIV. évf. 1. sz.) — Tóth Gyula: *Vádol a „buta” gyermek.* (Néptanítók Lapja, 74. évf. 3. sz.) — Kisházi Mihály: *Iskola-szövetkezetek a nevelés szolgálatában.* (U. o.) — Rozsondai Károly: *A tanítóság és a tanítóképző gyakorló-iskolája.* (Evangélikus Népiskola, XLVII. évf. 2. sz.) — Tóth B. Zoltán: *Leventetípusok.* (Levente, II. évf. 2. sz.) — Drozdy Gyula: *A gyermek lelkének berendezése.* (Néptanítók Lapja. 74. évf. 4. sz.)

Intézeti hírek. — A Mária Dorothea Egyesület Tanítói Szakosztálya február 9-én megtartott ünnepi összejövetelén a II. ker. állami tanítónőképző énekkara Gyimesyné Csaba Etelka zenetanárnő vezetésével énekdarabokat adott elő.

Kultúresték a budapesti áll. liceum- és tanítóképző-intézetben. — A székesfővárosi iskolán kívüli népművelés keretében és Dr. Wagner Ferenc rendezésében január hó 22-én megtartott intézeti kultúrestén Tanai Antal adott elő *Erdély szellemi élete* címén. Az előadó kitünő áttekintést adott a sokrétű erdélyi szellemiségről. Orbán Sándor rádióénekes magyar nótákkal szerepelt Kosaras Tibor V. éves növendék zongorakiséretével. Turcsányi Emil V. éves növendék pedig 2 hegedűdarabot játszott. A Maritz-féle Koncert-zenekar szólistája, Werner Ferenc 3 indulót adott elő zongoraharmonikán.

A tanítóképző-intézeti tanárjelöltek által fizetendő egyetemi tandíj és mellékdíj. — Az Apponyi kollégium tagjai a Pázmány Péter és a Horthy Miklós tudományegyetemen az 1940—41. tanév II. és az 1941—42. tanév I. felére félevenként tandíj címén 64 pengőt, mellékdíj címén pedig 48 pengőt kötelesek fizetni. Az egyetemi hatóság a beiratkozott tanítóképző tanárjelölteknek legfeljebb egyharmad részét teljes, egyharmad részét pedig részleges díjkedvezményben részesítheti. A teljes díjkedvezményben részesítettek mellékdíj címén félevenként 32 pengőt, a részleges díjkedvezményben részesülők pedig tandíj címén 32, mellékdíj címén ugyancsak 32 pengőt tartoznak fizetni.

Az Országos Tanítóképző-int. Tanárvizsgáló Bizottság. — A közokt. miniszter az Országos Tanítóképző-int. Tanárvizsgáló Bizottság elnökévé az 1940—41. tanévre dr. *Abrahám* Ambrus egyetemi ny. r. tanárt, alelnökévé dr. *Schilling* Gábort, az áll. polg. isk. tanárképző főiskola ügyvezető igazgatóját, tagjaivá pedig a következőket nevezte ki: pedagógiára és filozófiára dr. *Halasy-Nagy* József és dr. *Mester* János egyet. ny. r. tanárokat; magyar irodalomra dr. *Sik Sándor* egyetemi ny. r. tanárt; magyar nyelvészetre dr. *Klemm* Antal egyetemi ny. r. tanárt; német nyelvre dr. *Schmidt* Henrik egyet. ny. r. tanárt; történelemre dr. *Fógel* József és dr. *Hermann* Egved egyet. ny. r. tanárokat; földrajzra dr. *Kogutowicz* Károly egyet. ny. r. tanárt; mennyiségtanra dr. *Riesz* Frigyes egyet. ny. r. tanár és dr. *Rédei* László egyet. ny. rk. tanárt; természettanra dr. *Fröhlich* Pál és dr. *Szell* Kálmán egyet. ny. r. tanárokat; vegytanra dr. *Kiss* Árpád egyet. ny. r. tanárt és dr. *Bruckner* Győző egyet. ny. rk. tanárt; ásványtanra dr. *Ferenczi* István és dr. *Koch* Sándor egyet. ny. r. tanárokat; állattanra dr. *Farkas* Béla és *Abrahám* Ambrus egyet. ny. r. tanárokat; növénytanra dr. *Greguss* Pál egyet. ny. r. tanárt.

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1935., 1936., 1937., 1938., 1939. és 1940. év I. és II. felére dr. Szemere Samu, az 1936. év II. felére Jancsó Erzsébet, az 1937. év I. és II. felére a szegedi áll. polgárisk. tanárképző főiskola filozófia-pedagógiai tanszéke, az 1938. év I. és II. felére özv. Vlaszoly Ferencné, az 1938. év II. felére Fraknoi Vilmos, az 1936. év II., az 1937. 1938., 1939. és 1940. év I. és II. felére Pimper Erzsébet, az 1939. év I. és II. felére a miskolci érseki rk. tanítónőképző, Tompa Margit, Farkasdy Zoltán, Aradvári Béla, dr. Csech Arnold, G. Szabó Kálmán, dr. Gulyás István, Somogyi Géza, Dundler Gyula, Kalmárné Kostyál Ilona, Zádor Tibor, vitéz Komárnok Gyula, Grau Géza, Szűcs János, Maurer Mihály, dr. Kiss István, vitéz Széky Pál, Iberer Gézáné, Barcsai József, dr. Simonyi Kálmánné, Paál Ferenc, Matheidesz István, dr. Evva Gabriella, Butha Mária és Bergmann József, az 1940. év I. és II. felére Grynaeus Ida, Farkas Mária, Jankó László, Rónai Sándor, Madarasné Hanvay Margit, Árpássy Gyula, Éber Rezső és dr. Bernstein Róbert, az 1939. és 1940. év I. és II. felére Csukás Zoltán, Vízhányó Károly, Laszczik Ernő, Földes Ernő, Reményik László, Magyar Károly, Leyrer Mátvás, dr. Csada Imre, a győri kir. kat. tanítóképző-intézet, dr. Föhrécz József, Putnoky Jenő, Riesz Janka, Znojemszky Ferenc, Jombart Adéle, Szentesyné Doby Ida, Patyi Istvánné, Polcsinszky Jenő, özv. Biberauer Tivadárné és a nyiregyházai ref. tanítónőképző-intézet.

(A jövő számban folytatjuk.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

Dr. HÓMAN BÁLINT
vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr
tiszteleti tagságáról szóló díszoklevél.

Rajzolta Farkasdy Zoltán.